
Tereziánská iniciativa

41

ČASOPIS MEZINÁRODNÍHO SDRUŽENÍ

leden 2008

O KŘIŠTÁLOVÉ NOCI BYLO NEJBEZPEČNĚJI V MAISELOVCE

Tisíce Pražanů vyjádřilo svou přítomností v sobotu 10. listopadu nesouhlas s avizovaným provokativním pochodem neonacistů Josefovem. Pochodu holých lebek ve skutečnosti však zabránilo a pořádek v celé Praze zajišťovalo přibližně dva tisíce policistů, jejich koně, psi, obrněné transportéry, vrtulník, vodní děla a další nezbytné propriety ochránců zákona a pořádku.

Rozhodně nepatřím k jakýmkoliv policejním obdivovatelům, ale tentokrát musím uznat, že svou práci vykonali dobře. Je to konec konců jejich povinnost. *Neonáčkové a fašouni* se mezi slušné nedostali.

A tak u příležitosti devětašedesátého výročí neblahé křišťálové noci nebylo v Praze bezpečnější místo než před Staronovou synagogou a Židovskou radnicí v Maiselově ulici. Jaká ironie!

Foto: Vladimír Hanzel

A právě tam se od 14. hodiny konalo pietní shromáždění, které svolala Pražská židovská obec. Přítomní si připomněli výročí protižidovského pogromu v Německu. Z improvizovaného pódia promluvili mimo jiné Jiří Daníček, rabín Karel E. Sidon, který uctil památku zesnulých modlitbou, přeživší koncentračních táborů a místopředsdkyně Tereziánské iniciativy Anna Hyndráková, jejíž projev byl velmi civilní a tím i nesmírně působivý, a katolický kardinál Miloslav Vlk, který mimo jiné vyjádřil účast s miliony obětí v koncentračních táborech za války. A také Cyril Svoboda a František Bányai.

O chvíli později jsme se přesunuli na Staroměstské náměstí. Od 15 hodin tady začínalo shromáždění, které svolala Židovská liberální unie. Podle novinového článku se tam sešlo až 3 000 lidí, mnozí se *žlutou hvězdou* na prsou. (Přestože chápu, proč kdosi samolepící hvězdy rozdával – znám slavnou větu J. F. Kennedyho, kterou řekl za berlínské krize – *Ich bin ein Berliner.*) Nejsem si však vůbec jistý, že se mi to líbilo. (Teď mám na mysli, když kdokoli nosí Davidovu hvězdu na kabátě.) Zdá

se mi, že pocit solidarity se židy nemusí být vyjadřován žlutou hvězdou na šatech. Zvláště poté, když jsem viděl, jak s obrovským smíchem a pobavením se někteří fotili – („*to bude Máňa a strejda koukat, že jsem žid!*“). Ani jsem dost dobře nechápal a ani se mi nelíbilo, že nám nad hlavami vlálo několik izraelských vlajek, i když na druhé straně mě dost pobavil pohled na Týnský chrám přes

Ještě k neonacistům

Anna Hyndráková

V sobotu 10. 11. 2007 jsme prožili demonstraci síly neonacistů v Praze. Dlouho očekávaný, obyvateli nechtěný a snad i obávaný „pochod Prahou“. Policie, tentokrát ve velkém počtu, splnila svůj úkol na jedničku. Nedovolila jejich větší shromáždění, rozešla jednotlivé bojůvky, i několik střetů se skupinami anarchistů. Přesto tekla krev a byli zatčeni. Na dohru celé akce si musíme počkat.

Shromáždění těch, kteří byli rozhodnutí postavit se „hnědému násilí“ (i když tentokrát se oblékají do černého) se na výzvu Židovské obce a Židovské liberální unie pod heslem „Společně proti neonacismu“ sešlo v Maiselově ulici a na Staroměstském náměstí. Obě shromáždění byla navštívena velice početně, nejen židy, ale i těmi občany, kteří chápou nebezpečí neonacismu a nebojí se vyjít do ulic. Před židovskou obcí promluvil pan Jiří Daníček, pomodlil se pan rabín Sidon, po mém vystoupení promluvil pan kardinál Vlk, poté pan poslanec Cyril Svoboda a pan Fero Bányai.

Nemohu podat zprávu o shromáždění na Staroměstském náměstí, protože jsem se zdržovala před budovou obce. Vedení obce mne požádalo, abych promluvila za bývalé vězně koncentračních táborů a za Tereziánskou iniciativu. Mluvila jsem ale spatra, a tak se teď pokouším přiblížit to, co jsem pronesla.

Řekla jsem, co si myslím o situaci, ve které jsme se ocitli. Nechápu dlouhé vyjednávání a rozpaky nad tím, jestli pochod neonacistů povolit, nebo ne. Nechápu rozhodování soudů. Vůbec mne neuspokojuje důvod zákazu, že pan Sedláček o povolení požádal několik dnů před zaregistrováním Mladých národních demokratů. Znamená to, že kdyby byli zaregistrovaní včas, mohli by volně po Praze pochodovat se zahalenými tvářemi jako Ku Klux Klan, mávat prapory úmyslně připomínajícími nacistické prapory a vyhrožovat planoucími pochodněmi a vyřvávat svá rasistická hesla?

Když jsem se vracela v roce 1945 z lágrů, myslela jsem, věřila jsem, doufala jsem, že my, kteří jsme přežili, přinášíme tak děsivé zkušenosti o tom, kam až dospělo původní ustupování Hitlerovi, že to znamená katarzi a že svět už nikdy opakování něčeho takového nedovolí. Jak jsem se mýlila! Jen se po světě rozhlédněme!

Jsem vděčná za svobody, které nám přinesl listopad 1989, ale co se s nimi stalo? Tanečky okolo shromažďovacího práva a práva na svobodu slova, abychom neonacisty probůh neukrátili v jejich právech, mě vedou k otázce, kde zůstala naše práva? Právo na život bez strachu z provokací, nemožnost opakování hrůz a zvůle, které tady už byly. To není *dějavu*, oč se nyní neonacisti snaží a co vidíme okolo sebe, to tu skutečně bylo. Ať se nikdo neohání zákonem, zákon, který upřednostňuje zlo, je špatný. Nebo je špatně vykládán.

Rozhodování bývá v rukou úředníků a asi i soudců, kteří jsou ve věku, kdy jim druhá světová válka připadá vzdálená jako nám válka třicetiletá. Proškolte je, nebo jim promítněte filmy, které se promítaly při norimberském procesu. Když někde utopí Roma a soud nenajde rasistický podtext toho činu, tak je něco špatně.

Dnešní hitlerčící se strojí jako fašisti, chovají se jako fašisti, mají hesla jako fašisti, dělají pochodňové průvody, provolávají hesla jako oni, přece je nemůžeme považovat za *Armádu spásy!* Vlk zůstane vlkem, i když se přestrojí za babičku. (Promiňte, pane kardinále!)

Potřebujeme zákony a orgány moci, které jasně definují demokracii a dokáží ji ochránit.

Nějak takto jsem promluvila a zdálo se mi, že u přítomných to našlo ohlas.

Davidovu hvězdu na vlajce. Neodolal jsem a fotky mám schované ...

Na Staroměstském náměstí promluvili mnozí – na příklad Arnošt Lustig (popřál neonacistům aspoň čtvrt hodiny v Osvětimi, aby viděli, jak nacisté zacházeli s člověkem), Oldřich Stránský, Jana Dráská, Svatopluk Karásek (i se svou kytarou), Přemysl Sobotka, Miroslava Němcová, Miloslav Vlček a další a další – někteří krátce, část z nich moudře, jiní až příliš dlouze.

Značně promrzlý jsem se po projevech a zdravících vrátil před radnici do Maiselovy ulice. Na Židovské radnici se objevilo provizorní promítací plátno a na něm několik protirasistických *šotů*, promítaných z protějšího domu. Když promítání skončilo, šel jsem domů. Cestou jsem ještě potkával hloučky pobíhajících anar-

chistů, policistů, ale náckové – naštěstí – nikde.

Až v televizních zprávách a později v novinách jsem viděl zakrvácené obličejové zástupců obou znepřátelených radikálů a dozvěděl jsem se o jejich bitkách.

Samozřejmě nejsem sympatizant ani jednoho extrémního hnutí, nesouhlasím s ani jedním krajním pólem. Přesto si myslím, že srovnávání obou hnutí s tím, že jsou obě strany stejné, poněkud kulhá, ti z Antify jsou mi určitě o trochu sympatičtější, nehledě na to, že velká většina anarchistů z toho jednou vyroste.

Neonacisté jistě provokace zopakují. Doufám, že v budoucnu konečně odpadne zbytečný *ping pong* mezi magistrátem, soudem nebo jinými instiucemi, které v absolutním nesouladu se zdravým rozu-

mem povolují / nepovolují demonstraci (protestní pochod) a posléze svůj verdikt revokují. Chce se mi věřit, že akce neonacistů, rasistů a antisemitů budou jasněji a rozhodněji než dosud odmítnuty a nepovoleny. A když už k nim (i přes zákaz) dojde, že policisté zakročí stejně razantně a nekompromisně jako tuto sobotu.

Přestože bylo ve středu města snad dost slušných lidí, kteří nám přišli vyjádřit solidaritu, počet neumím odhadnout, pronásleduje mě provokativní a neodbytná otázka:

Bylo by v ulicích Prahy více lidí, kdyby fašisté a neonacisté ohlásili svůj příští *marš* na Václavské náměstí a Karlův most na 15. března?

Michal Stránský

Foto: Michal & Matěj Stránský

Arnošt Lustig

Oldřich Stránský

Jana Dráská

Přemysl Sobotka

Miroslava Němcová

Miloslav Vlček

Vzpomínka na zahájení transportů do Lodže a Terezína

V úterý 16. října právě uplynulého roku jsme se tradičně sešli na Židovském hřbitově v Praze na Vinohradech u pomníčku těch, kteří zahynuli během šoa a svou strastiplnou cestu začali v lodžském ghettu. Přišlo nás několik desítek, abychom uctili památku svých příbuzných a blízkých. K přítomným stručně promluvila Věra Šlesingerová a na závěr tiché vzpomínky se pomodlil vrchní rabín Karol E. Sidon.

Proslov Věry Šlesingerové na Židovském hřbitově – 16. října 2007:

Opět jsme se tu sešli, abychom vzpomněli na naše blízké, přátele a známé, s kterými jsme sdíleli čtyři těžké roky, které lze jen těžko nazvat životem. Pro většinu, která v těch podzimních dnech před 66 lety nasedala do vlaků, to byla cesta, z které se nevrátili. A pro nás, kteří jsme přežili, znamenala konec života, na jaký jsme byli zvyklí a po němž už nic nebylo jako předtím. Stárneme a naše paměť nám už neslouží jako dřív. Ale ony čtyři ukradené roky jsou stále s námi a s nimi i ti, kteří už mezi námi nejsou.

Celé dny jsem přemýšlela, co dnes řeknu, abych se neopakovala, až jsem se začala do knihy o lodžském ghettu. Rozhodla jsem se, že přečtu vzpomínku Evy Pleskotové, roz. Glaserové. Nikdy jsem se s ní nesetkala, od jejího manžela se dozvěděla, že zemřela před naší první schůzkou. Kdykoliv se setkám s jejím jménem, mám pocit, že jsem byla ošizena.

Eva Pleskotová se narodila 12. 2. 1925 v Praze, do Lodže přišla jako šestnáctiletá druhým transportem. Pocházela, jak píše, ze středně zámožné židovské rodiny, měla o pět let mladší sestru.

Na začátek pobytu vzpomíná: „Lodžské ghetto bylo, myslím, velmi odlišné od terezínského, ale to mohu posoudit jen podle toho, co znám z vyprávění. Dne 22. října 1941 jsme vystoupili na nádraží Maryšín, což bylo nádraží lodžského ghetta, ač leželo mimo prostor ghetta. Lodžské ghetto bylo situováno v části Lodže, zvané Baluty. Zvláštností bylo, že jeho prostředkem procházela městská ulice, kterou projížděla tramvaj, ale kam Židé nesměli. Rozdělovala ghetto na dvě části a z jedné části do druhé jsme procházeli dvěma nebo třemi vysokými dřevěnými mosty. Kolem ghetta byl vysoký drátěný plot, který hlídali příslušníci *Schupo* nebo armády, stejně jako brány, kterými bylo možné přejít z jedné části do druhé, když se shromáždilo více lidí. Lidé museli velmi rychle projít na druhou stranu.

Zpočátku jsme bydleli v bývalé škole, ve třídách jsme měli slavníky, na nich jsme seděli a žili. Nebyli jsme tam dlouho, byli jsme přestěhováni do budovy, kde byly palandy. V těchto ubytovnách jsme žili pohromadě, rodiče, sestra a já. Podobně žily i ostatní rodiny. Ráno a večer jsme dostali tzv. kávu, v poledne polévku. Vařit jsme mohli teprve, když jsme dostali malý pokoj v dřevěném domku.

V litzmannstadtském ghettu se pracovalo dvanáct hodin denně a děti asi od deseti let pracovaly poloviční směnu. Vyráběly se různé produkty. Těch výrob tam bylo více a vedení ghetta nám tvrdilo vždycky, že na nás záleží, kolik budeme mít potravin, že podle toho, kolik odevzdáme produkce, podle toho že dostaneme potraviny. Já se domnívám, že to nebyla pravda, poněvadž potraviny jsme dostávali jako ve všech ostatních ghettotech a koncentračních táborech, asi tak podle nějakého takového odhadu, abychom ještě trochu žili a aby to prostě při tom vyhovovalo normám stravování pro Židy. Já se nepamatuji přesně na přídělky. Dostávali jsme je čtrnáctidenně, ale byly zoufale malé, a to vytvářelo nesmírně obtížné podmínky i v rodinách. Víím o případech, kdy rodiny své přídělky nespojovaly, vázaly si cukr, kterého byly asi 2–3 dkg na osobu a na 14 dní, do malých pytlíků, protože cukr

vlastně zachraňoval v mnoha případech život. Víím o rodinách, které rozdělovaly svůj chléb nejenom na denní porce, ale kde každý člen rodiny měl svůj vlastní chléb. Prostě hlad byl tak strašný, že zbavoval lidské důstojnosti i vzdělané lidi. V Litvmanstadtu byl nejen naprostý nedostatek jídla, ale i absolutní nedostatek topiva, takže jsme stále žili v strašné zimě. Bylo nám zima ve dne, bylo nám zima v noci, nevím, jakým zázrakem tu a tam můj otec získal něco málo topení. Mám dojem, že dokonce tu a tam byl malý přiděl topiva, ale to si nepamatuji, protože já jsem chodila s maminkou vždycky jenom pro tzv. *fasuňk jídla*. Nevím opravdu, kde moji rodiče brali tu malou dávku dřeva nebo tu a tam kousku uhlí, kterými jsme si občas mohli tu naši místnůstku, ve které jsme bydleli, zavalit. Nebylo to snadné, protože šlo o dřevěný domek s jednoduchými okny, takže i když jsme topili, velký efekt to nemělo. V těch letech byly zimy kruté a nám bylo o to víc zima, že jsme neměli ani pořádné oblečení, ani potraviny. Nám sice v Lodži vydali těch 50 kg zavazadel na osobu, které jsme si směli z Prahy přivést, ale my jsme poměrně brzy o naše věci přišli. Lepší oblečení jsme prodávali. Pro ilustraci uvádím, že jednou, když byla maminka nemocná a viděla jsem, že jí je opravdu velice zle, vzala jsem její jedny překrásné hedvábné šaty a šla jsem je prodat. Prodávalo se nikoliv za ghettopeníze, prodávalo se za potraviny. A za tyto krásné šaty jsem získala jeden bochníček chleba a ta paní, když mi ten bochníček dávala, říkala: „Já si ukrojím aspoň patku,“ a já jsem nedokázala říct „Ne“. A maminka se pak na mě zlobila, že jsem prodala špatně, že jsem přinesla málo, a já jsem prostě nedokázala jí tu patku nedat, a ona zřejmě nedokázala těm šatům odolat, poněvadž se jednalo spíše snad o slečnu než o paní.“

*Odpoledne jsme zavěsili na pamětní desku u pražského Parkhotelu kytici žlutých chryzantém a vyslechli si krátké přivítání Dagmar Lieblové, modlitbu Karola E. Sidona a projev Michaely Vidlákové. Přečetla úvahu Elie Wiesela ze sbírky *Návrat do Sighetu nazvanou Proč píšu*. Z projevu vyjímáme:*

„Proč píšu? Nejspíš proto, abych se nezbláznil. Nebo naopak proto, abych dosáhl až na dno šílenství?“

„Po osvobození na sebe vzaly iluze podobu naděje. Lidé věřili, že na troskách Evropy povstane nový svět, že světlo světa spatří nová civilizace. Už nikdy žádná válka, žádná nenávist a nesnášenlivost, nikdy už žádný fanatismus. Proč? Svědkové přece promluvili. Ano, svědkové promluvili. A nebylo to vlastně k ničemu.

Budou pokračovat, nemohou ani jinak. Když člověk kvůli útrapám oněmí, dá mu Bůh sílu, říká Goethe, aby zpíval. Od té chvíle už ani nemůže nezpívat. Není podstatné, zda jeho zpěv někdo uslyší či nikoli. Důležité je, že ticho bylo přemoženo slovy nebo jinou formou ticha. Důležité je, že se tu a tam podaří zachytit úsměv nebo slzy, a bude tak ospravedlněna víra, kterou do nás vložilo tolik našich druhů.

Proč píšu? Abych je vyrval zapomnění. A pomohl tak mrtvým přemoci smrt.“

Foto: Michal & Matěj Stránský

Z Japonska nám přišel tento dopis:

Srdečné blahopřání k vzpomínkové slavnosti Tereziánské iniciativy 16. října 2007

My, příslušníci japonské iniciativy „Křídlo pro Terezín“, přejeme z celého srdce, abyste v historický den - 16. října - rozeslali do celého světa nejdůležitější poselství lidské důstojnosti a míru a navzdýcky zachovali své vřelé přátelství s paní Gaby Flatov (Nadační fond Hanse Krásy).

Sadao Kamijo, zástupce iniciativy „Křídlo pro Terezín“

POZVÁNKA NA SNĚM

Srdečně vás zveme na sněm Tereziánské iniciativy, který se koná ve čtvrtek 10. dubna 2008 v hotelu DUO v Praze (Teplická 492, Praha 9). Zahájení v 10.00 hodin, prezence od 9.15 hodin.

Za pronájem sálu, kde se sněm koná, ušetříme bezmála 50 000 Kč. A to přece stojí za to. Pevně věříme, že vás letos přijde hodně.

Pro ty, kteří pojedou na sněm městskou dopravou:

Vystoupíte ve stanici Ládví (konečná stanice metra C), a pojedete tři stanice autobusem č. 177 nebo 187 do stanice Liberecká, kde vystoupíte. Hotel Duo budete mít před sebou.

Na konečné stanici metra vám bude k dispozici náš informátor, pro imobilní členy TI bude na stanici metra Ládví čekat minibus, který vás odveze do hotelu. Hotel také zajistí vyvezení nepohyblivých až k sálu, kde se bude sněm konat.

Předsednictvo TI se těší na vás na všechny.

Informace pro žadatele o tzv. Ghetto-Rente

Téměř všem žadatelům z ČR byly rozhodnutím LVA Landshut (nyní Deutsche Versicherungsanstalt Deutschland Süd) žádosti o přiznání tzv. Ghetto-Rente zamítnuty s odůvodněním, že doba strávená v ghettu je již z hlediska důchodového zabezpečení zohledněna v českém starobním důchodu v souvislosti s Osvědčením dle zákona 255/1946 Sb. Proti zamítavým rozhodnutím se většina českých žadatelů odvolala (buď individuálně anebo prostřednictvím advokátní kanceláře v Düsseldorfu). Jak jste již byli vícekrát informováni, bylo s LVA Landshut (nyní Deutsche Versicherungsanstalt Deutschland Süd) domluveno, že budou podány vůči LVA tři exemplární žaloby, aby všichni žadatelé z Česka nemuseli podávat individuální žaloby proti zamítnutí odvolání, ostatní odvolací řízení byla pozastavena až do vynesení verdiktu soudu.

Jedna z výše uvedených tří žalob se v současné době nachází u Nejvyššího spolkového sociálního soudu v Kasselu. Dle dosavadních zkušeností lze předpokládat, že zmíněný soud vynese v této věci rozsudek nejdříve v druhé polovině roku 2008.

Na základě iniciativy České rady pro oběti nacismu vypracovalo Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky právní rozbor, podporující nároky českých žadatelů, a prostřednictvím ministra práce a sociálních věcí Petra Nečase byl tento právní rozbor zaslán výše zmíněnému soudu a také tehdejšímu spolkovému ministrovi práce a sociálních věcí panu Münteferingovi s doporučením, aby dle zmíněného rozboru postupoval též penzijní ústav v Landshutu.

V současné době se nedá odhadnout výsledek soudního sporu ani přesná doba vynesení rozsudku. V případě negativního rozhodnutí soudu by následovala žaloba u Evropského soudního dvora, což by znamenalo další oddálení uznání nároků českých obětí.

Mezitím však německá spolková vláda schválila novou směrnici ohledně práce v ghettech.

Informace o tzv. Anerkennungleistung

Vláda SRN dne 19. září přijala pravidla udělování humanitárních plateb za práci v nacistických ghettech v období 2. světové války. Tento krok byl učiněn v reakci na dlouhodobě neudržitelnou mezinárodní situaci kolem tzv. Ghetto-Rente, kdy více než 85 % žadatelů o důchod za práci v ghettech nebylo německými úřady akceptováno a jejich nároky nebyly uznány. Německá vláda tak teoreticky dává možnost odmítnutým žadatelům získat humanitární platbu ve výši 2000 Euro.

Předpokladem pro obdržení humanitární dávky je podání nových žádostí, což obnáší vyplnění nových německých formulářů (existuje pouze německá, anglická a ruská verze příslušného formuláře). O tiskopis lze požádat u Bundesamt für zentrale Dienste und offene Vermögensfragen, 53221 Bonn, SRN, anebo stáhnout z internetové adresy www.badv.bund.de.

Vyplněný formulář včetně dokladů musí být zaslán na adresu: **Bundesamt für zentrale Dienste und offene Vermögensfragen, 53221 Bonn, SRN**

Martin Thiel

Z našeho právního hlediska není k dnešnímu datu zřejmé, zdali by dosud zamítání žadatelé z České republiky uspěli se svými žádostmi o výplatu uvedené humanitární platby ve výši 2000 Euro. Výsledkem dosavadních konzultací s představiteli mezinárodních organizací hájících práva obětí nacismu bylo doporučení, aby si co nejvíce dosud zamítnutých českých žadatelů příslušné formuláře vyplnili. Podání žádosti o humanitární dávku nijak neohrožuje již dříve podanou žádost o Ghetto-Rente, ale naopak skýtá českým žadatelům více možností.

Česká rada pro oběti nacismu ve spolupráci s Federací židovských obcí se proto rozhodly financovat odborné poradenství pro žadatele při vyplňování formulářů žádosti o tzv. Anerkennungleistung. Poradenství budou v období leden–březen 2008 poskytovat proškolení pracovníci obecně prospěšné společnosti Živá paměť na adrese Na Poříčí 12, Praha 1. V rámci poradenství se počítá i s výjezdy do regionálních židovských obcí (Plzeň, Teplice, Brno, Olomouc, Ostrava). Počátkem ledna 2008 bude Živá paměť všechny žadatele o tzv. Ghetto-Rente dopisem informovat o zahájení poradenství a poskytne bližší informace včetně termínů návštěv v jednotlivých ŽNO. Prosíme žadatele, aby s případnými dotazy a osobními návštěvami vyčkali do obdržení zmíněného dopisu.

Martin Thiel

člen správní rady České rady pro oběti nacismu

Začátek podzimu u Bodamského jezera

I tímto titulkem navazuji na článek Doris Grozdanovičové v TI 37 (s. 12) z ledna 2007. Uvedla v něm vše podstatné o humanitární organizaci Maximilian-Kolbe-Werk, o našich hostitelích i o čtrnáctidenním programu.

Omezím se proto na programové změny a především na vlastní mínění a postřehy. Myslím si však – a doufám – že s nimi budou souhlasit i ostatní účastníci/účastnice. Ženy měly převahu 9:3, ale v gramatice (jenom v gramatice) máme my muži přednost, a tak budu dále psát v mužském rodu.

Z uvedeného článku a ze sdělení účastníků prvního zájezdu do Nonnenhornu v roce 2006 jsme očekávali, že se nám dostane laskavého přijetí, vzorné péče a nabídky (a realizace) zajímavého a pestřejšího programu. Skutečnost značně předčila všechna naše optimistická očekávání.

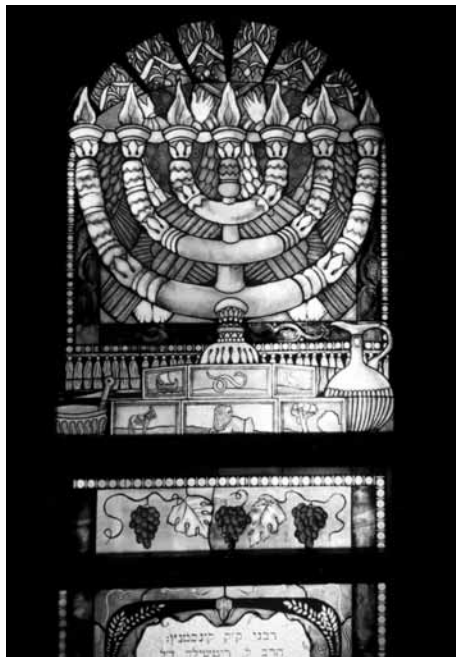
Od příletu do Basileje až po odlet jsme byli hýčkáni a opečováváni, během více než tříhodinové cesty autobusem do Nonnenhornu a pak znovu z Nonnenhornu do Basileje mezi námi naši *betrojeři* chodili a nabízeli housky s máslem a se sýrem, jablka, hroznové víno a sladkosti.

Byl jsem mimochodem jediný, kdo zažil terezínské ghetto jako dospělý, ostatní byli tehdy dětmi. Často vzpomínali s láskou na tehdejší opatrovníky a tak spontánně přidělili toto označení našim hostitelům. Obávám se, že jim to nikdo neřekl a je to škoda, protože to bylo vlastně jejich velké ocenění.

Nonnenhorn je přívětivé poklidné městečko (bylo po sezóně) s řadou hrázdných hotelů a vil s hostinskými pokoji, tonoucími v záplavě květin, s rozsáhlými jablonoňovými sady a vinicemi. Od Bodamského jezera jsme bydleli, *co by kamenem dohodil*.

Stravovali jsme se ve velké jídelně ubytovacího zařízení *Haus St. Christophorus*. A byl to nepřetržitý sled palatálních rozkoší s mnoha labužnickými vrcholy. Několika rodinami, které zároveň poskytovaly dle potřeby i svá osobní auta a řidičské služby, jsme byli zváni na *Kaffee und Kuchen*, fenomén v Německu stejně svatý jako siesta v Itálii či ve Španělsku. A že těch *kuchní* bylo, domácích, různorodých a vynalézavých! A tak jsme se cpali, abychom neurazili.

Také my jsme se zúčastnili části bohoslužby v kostnické synagoze, tentokrát o šabat. V porovnání s programem prvního zájezdu došlo k malým změnám. K mé lítosti byla vynechána návštěva ostrova Mainau, o jehož půvabu jsem věděl z brožur i ze sdělení těch, kdo jej navštívili.

Podle verze našich *betrojeřů* nad jeho návštěvou někteří účastníci prvního zájezdu ohrnuli nos, proto ji naši hostitelé škrtili. (Jejich zdůvodnění bylo samozřejmě podstatně diplomatictější.) Sami jsme iniciativně zařadili zajímavou a původně neplánovanou návštěvu muzea Friedensreicha Hundertwassera ve Švýcarském Staudu am Bodensee, jen díky kratičkému odbočení z plánované trasy. Měla zasloužený příznivý ohlas a myslím si, že ji asi budou plánovatelé výletů běžně zařazovat.

Přálo nám i počasí. Cestou z basilejského letiště do Nonnenhornu lilo a ani první den našeho pobytu co do počasí za moc nestál. Ale v dalších dnech se sice dopoledne válela nad jezerem, v jeho okolí i na kopcích a horách hustá mlha, ale po jedenácté dopoledne se pokaždé rozplynula a vysvitlo slunce.

Při jednom z výletů, jehož vrcholem byla návštěva hojně navštěvovaného zajímavého megalomanského zámku Neuschwansteinu, byla tak hustá mlha, že jsme zámek spatřili v témže okamžiku, kdy jsme se mohli dotknout rukou jeho zdí. Ta mlha se snad dala opravdu krájet.

Přednášeli jsme i ve školách a v místních novinách vyšly o nás dva články: ve čtvrtek 11. října právě o zmíněných přednáškách v *Landauer Zeitung* a předtím 5. října v *Südkurieru* shrnutí interview se čtyřmi z nás.

Summa summarum: Přišli jsme, viděli jsme, zvítězili jsme. Přinejmenším nad všední každodenností.

Text i foto ze synagogy v Kostnici:
Pavel Stránský

Nadace Maxmilian-Kolbe-Werk hostila další členy TI

Bylo to krásné a nemělo to chybu – tak lze stručně popsat naše dojmy z ozdravného pobytu v Nonnenhornu. Ostatně jsme nebyli první, kteří se odtud tak nadšeně vrátili – na pozvání Nadace Maxmilian-Kolbeho už byla u Bodamského jezera koncem léta 2006 první „dvanáctka“ bývalých vězňů z nacistických koncentračních táborů – podrobně už o tom napsala Doris Grozdanovičová v časopise TI (č. 37, leden 2007).

I my byli pozváni na 14 dní a ve stejný čas (na přelomu září a října), i nás bylo dvanáct. A také my jsme se vrátili plni překrásných dojmů. Už jen ten stálý výhled na (již zasněžené) rakouské, švýcarské, italské a německé Alpy! Ty krásné výlety do hor a zajímavé zájezdy do půvabných – válkou nedotčených – okolních měst: do rakouského Bregenzu, lichtenštejnského Vaduzu, v Německu mj. do Kostnice (s muzeem Mistra Jana Husa), Lindau (kde jsme mj. na Roš ha-šana navštívili synagogu) i do zajímavého, převážně ze dřeva vystavěného starobylého městečka Schwarzenberku. Byli jsme také ve švýcarském St. Gallen (a ve zdejší nádherné klášterní knihovně) atd. Krásné bylo také bydlení v půvabném Nonnenhornu, kde naši hostitelé v kultivovaném prostředí o nás starostlivě pečovali (a výborně nám i vařili).

I my jsme tu byli oficiálními hosty (v Lindau nás mj. přijal zemský rada a závěrem našeho pobytu vrchní starostka, paní Petra Seidel), besedovali jsme ve školách, byli jsme zváni na návštěvy a všude jsme se setkali s mimořádným zájmem a velmi srdečnou atmosférou. Tato osobní setkání snad byla – přes všechnu krásu, kterou jsme tu byli obklopeni – to nejcennější. A asi nejvíce budeme vzpomínat na naše hostitele, neúnavnou paní Wilburg a jejího manžela Petra Schneidera (profesora matematiky a fyziky), na Ernu Müllerovou (bývalou zdravotní sestru). Byli ostatně už v Praze navštívit první „Bodamskou partu“ a my se těšíme, že přijedou navštívit také nás.

Eva Herrmannová

Knihovna Evy Štichové

Zločin a trest

Ať už vedlo nakladatelství Epoque k vydání překladu básní a deníků vojáka wehrmachtu Williho Petera Riece cokoli, kniha jasně dokazuje, že německá pozemní armáda byla vykonavatelem nacistických zločinů.

Autor, který knihu sestavil, v doslovu píše: „Nacisté stanovují směr, armáda jej realizuje. Ať chceme nebo nechceme, my jsme zvláštní komando SS kryli.“ Riece nebyl nacistou, dokonce snad ani rasistou, a ve svém rukopisu, nazvaném *Přiznání*, otevírá realitu, která ho dovedla k roli vojáka „ve válce, kterou nechtěl, v níž se stal hračkou nálad a rozkazů i zločinů proti lidem, kteří vlastně nebyli jeho nepřáteli“. Riece byl normální, vzdělaný německý občan, syn spořádané rodiny, žádný primitiv, který byl v 21. roce svého života povolán do armády a do války. V červnu 1944, ve věku 23 let, padl v bojích u Vitebska. Kniha s jeho autentickými zápisky vyšla pod titulem *S maskou vojáka* a popisuje všední den vojáka wehrmachtu, který nic nepřikrášluje a nic neomlouvá. Citujeme některé jeho tehdejší záznamy doslovně:

Cítil jsem se cizí a vyloučený, styděl jsem se, že jsem zde, a často jsem si myslel, že nesu vinu za mnohou zdejší bídu, jako by na mne odevšad vanula nezasloužená nenávisť. ... Zásobování vážlo, už jsme nedostávali žádnou stravu. Hladověli jsme. Kuchaři cestou poráželi krávy a prasata, všude zabavovali hrách, fazole, okurky. Ale to nestačilo. A tak jsme brali ženám a dětem jejich poslední kousek chleba, zabírali jsme jim jejich malé zásoby másla a sádla, nechávali si připravit slepice a husy, v družstevních dvorech jsme loupili med, vejce; slzy, zoufalé prosby a proklínání nám nevalily. Byli jsme vítězi, válka loupež omlouvala a vyžadovala si krutost. Jeden starý sedlák se pokusil jednou vojákově ze strachu před hladem vytrhnout jeho kořist – med, mouku a sádlo. Voják sedlákovi prorazil lebku, zastřelil jeho ženu a ze vzteku podpálil dům. ... Z Ruska se stala vylidněná, kouřící, hořící, troskami pokrytá poušť a válka za frontou postihovala bezbranné. Také já jsem zavinil to zničení a všechno to utrpení, které přinášelo lidem; byl jsem vinen jako všichni bezejmenní a obětovaní, jako všichni vojáci.

Riece dál takto líčí válečné zločiny na zajatých vojácích a civilním obyvatelstvu: *Ústup. Cestou jsme zapalovali vesnice, kterými jsme procházeli, a vyhazovali pece do vzduchu. Dostali jsme rozkaz k pustoše-*

ní, aby naši pronásledovatelé nenašli žádné přístřeší. My jsme uposlechli a v hrůze nad našimi zločiny jsme si zapalovali cigarety o hořící domy. Ženy plakaly, děti mrzly na sněhu a provázely nás kletbami. Inferno.

Návodem pro chování wehrmachtu na dobytých východoevropských územích je rozkaz šéfa vrchního velitele wehrmachtu Wilhelma Keitela. „Lidský život na dotyčných územích nemá v zásadě žádnou hodnotu a dosaženého účinku může být dosaženo jen neobvyklou tvrdostí.“ Ještě důsledněji vyjadřuje nacistickou strategii říšský ministr pro obsazená východní území Walter Rosenberg: „Kolem deseti milionů lidí bude na tomto území nadbytečných a buď zemřou nebo se budou muset vystěhovat na Sibiř.“

Tři a půl milionu sovětských válečných zajatců (každý druhý) umírá v nepředstavitelných podmínkách a každý obyčejný německý voják, který nechce sám hladovět, se musí podílet na plenění civilního obyvatelstva.

V připojeném doslovu s titulkem *Žili jsme v úpadku duše*, redaktor Stefan Schmitz píše: „Bohužel i dnes patří válka ke všednímu dni, Rieceho kniha je varováním, abychom se s tím nesmířili.“

Eva Štichová

✧ ✧ ✧

Knih návratů

Po dlouhých přípravách spatřila světlo světa publikace s příběhy bývalých obyvatel pokojů 28 v terezínském dívčím domově L 410. Je to objemná kniha o 383 stranách, plná detailních vzpomínek a až s udivujícím množstvím fotografií, ilustrací a dokumentů, které asi mohly být zachovány jen díky tomu, že některé z dívek či jejich rodin zůstaly v Terezíně. Pro bývalé vězně ghetta je knížka připomínkou mnoha událostí a osob, na které už po letech snad dávno zapomněli a tak asi po ní se zájmem sáhnou.

Knihu k vydání pečlivě připravila paní Hannelore Breuer-Wonschick, která se dlouhodobě problematice společenství dětí a mladistvých v nelidských podmínkách věnovala. Německy vyšla pod názvem *Die Mädchen vom Zimmer 28* v Mnichově, ale nyní je k dispozici také v češtině. Děvčata si ve svých deníčcích zapisovala poznámky o kulturních událostech, zajímavých osobnostech a denním životě v ghettu, a tak zde nalézáme

obraz prostředí, ve kterém přežívali zdejší hrůzy všichni ti, které sem nacisté deportovali.

Kniha je věnována památce spolubydlicích kamarádek z dívčího domova, které nepřežily a jejichž jména jsou uvedena hned na první stránce.

Kdo si chce zavzpomínat či hledá nějaké zapadlé osudy, má nyní možnost je tu najít.

Eva Štichová

✧ ✧ ✧

Knih veršů Kratičky

Dostala se mi do rukou útlá knížečka s básničkami, psaných původně ivrit a přeložených do češtiny. Jejich autorkou je prostějovská rodačka Lilka Bobaschová, nyní žijící v Izraeli jako Edna Amit. Lilka žila v Terezíně v dívčím domově L 410, prošla Osvětimí, Freibergem a Mauthausenem. Po válce odešla do Izraele, vdala se tam a založila krásnou rozvětvenou rodinu, z níž se teď těší. Dočkala se pohody a přesto z jejich veršů cítíme tíži, skrytou někde ve spodních vrstvách jejího já. Například v následujících vybraných verších:

Několik baráků

Odvšivovací zařízení, sprchy

Hluboko ze zásuvek mozku

Obrazy minulosti se zjeví

Najednou dusno, pot mě přelévá...

Na velkém dvoře roztroušený šterk, kameny

Znaly zdrcení. Žal, naději...

Kolem opuštěné strážní věže

Bodáky se z nich netyčí

Vysoký plot, brány bez zámků

Nikdo nevidí?

Ven, ven, uprchnout...

Připomenutá minulost. Kdo nad ní chce rozjímat, ať sáhne po této malé, ale obsahem se nás hluboce dotýkající knížce.

E. Š.

Omluva

Ve zprávičce o udělování cen za žakovské práce v Terezíně v minulém čísle našeho časopisu (str. 8) jsem se dopustila chyby při uvedení jména autora animovaného filmu *Uvězněné sny*. Film natočil Miloš Zvěřina. Tvůrci filmu i našim čtenářům se omlouvám.

Eva Štichová

Jeden dopis *aneb* Kéž by takových lidí bylo víc!

Zástupci nacionalistické strany NPD v Saském zemském zastupitelstvu dostali následující dopis:

Pánům H. Apfelovi a A. Dellovi
Frakce NPD v Saském zemském zastupitelstvu
Nám. Bernharda von Lindenau 1
01067 Drážďany

Drážďany, 18. 10. 2007

Věc: Rezervace pokojů v Holiday Inn v Drážďanech

Vážený pane Apfele, vážený pane Delle,

dostali jsme dnes prostřednictvím internetové rezervace *www.hotel.de* vaši objednávku pokojů a byli jsme poněkud udiveni, že jste si zvolili právě hotel s americky znějícím názvem.

Poněvadž v našem hotelu nejste vítanými hosty a rovněž nemohu nutit své spolupracovníky k tomu, aby vás zdravili a obsluhovali, požádali jsme internetový rezervační systém *www.hotel.de*, aby vaši rezervaci stornovali.

Pokud by to však ze smluvních důvodů nebylo možné, rád bych vás upozornil, že veškeré platby, které byste v našem hotelu učinili, okamžitě poukáží jako peněžní dar pro drážďanskou synagogu. Považujte to za náš malý příspěvek k nápravě škod, které svého času vaši předchozí soukmenovci této synagoze a především jejím návštěvníkům způsobili.

Kopii tohoto dopisu zasíláme drážďanskému tisku.

V naději, že najdete jiné ubytování, které by se k vám lépe hodilo, a že tedy zůstaneme ušetření vaší návštěvy, zůstáváme s pozdravem

MACRANDER HOTELS GmbH & Co. KG
Johannes H. Lohmeyer, ředitel

Hrdinky bez medaile

Marta Peková byla deportována do terezínského ghetta s šesti-letou Alenkou a skupinou žen za muži, kteří odjeli v tzv. AK transportech před nimi. Marta netušila, co ji čeká, ani že zůstane v Terezíně až do osvobození v r. 1945. V Terezíně ji potkalo téměř to nejhorší, co se může matce stát – bezmocně se dívat na hladovějící dítě a stále si před dítětem „udržet tvář“. Je velmi působivé číst Martiny vzpomínky, faktické a bez patosu. Byla ráda, že vzala z Prahy Alenčin nočníček (aspoň trochu hygieny) a její vzpomínky na to, jak vyprávěla Alence o tom, že budou zase bydlet s tatínkem v pokoji, kde bude stůl a židle, jsou více než dojemné. Dítě vyvalilo oči a řeklo: „Opravdová živá židle?“ (Tuhle vzpomínku zveřejnila před několika lety Dr. Tlustá v časopise Šalom.)

Marta Peková nebyla jedinou matkou, jíž se podařilo (za velkých obětí) přežít a vrátit se s dětmi. Jen se o tom už ani nemluví, bylo to tak dávno... (A medaile se za to také nedávají.)

Na závěr cituji Martino vyprávění z doby, kdy už mohla o několik let starší Alenka vidět i „živou trávu“:

„Vzala jsem Alenku poprvé do blízkého parku. Byl květen 1945 a krásné počasí, Alence bylo deset let a neměla obecnou školu. Usedly jsme na lavičku a poblíž si hrálo několik dětí s míčem. Ona seděla ztuhle a oběma rukama se držela okraje lavičky tak křečovitě, až jí bělely klouby. Vyzvala jsem ji, aby si šla s dětmi hrát, neodpověděla. Po chvíli se zakutálel míč jí přímo pod nohy. Děti čekaly s úsměvem, až míč odkopne. Udělala to. Děti jí míč znovu hodily a to už vstala a zapojila se do hry. Takže to byl takový start do nového života.“

Marta Peková, která onemocněla Alzheimerovou nemocí, zemřela 13. 5. 2006 v Domově seniorů na Hradčanské. Dívá-li se na nás odněkud shora, jistě je ráda, že své paměti stačila včas napsat. A my za ně děkujeme.

Božena Guttmannová

STROM TEREZÍNSKÝCH DĚTÍ

Památník Terezín se obrací s výzvou na pamětníky, kteří se v roce 1943 zúčastnili zasazení Stromu terezínských dětí, aby poskytli informaci (třeba i zprostředkovanou) Mgr. Ludmile Chládkové nebo doc. Vojtěchu Blodigovi – Památník Terezín, Princi-pova alej 304, 411 55 Terezín (tel.: 416 782 131).

Jde především o upřesnění data a místa zasazení, případně o jména svědků. Cenná bude informace o iniciátorovi celé akce a jaké byly okolnosti přesazení stromu do areálu Židovského hřbitova v Terezíně v roce 1948.

Jeden ze 150 tisíc Terezínů. Terezín očima dítěte

Před cestou

Povolání do Terezína přišlo pár dní před mými šestými narozeninami. Transport Ck, prosinec 1942. Vlastně jsem to vnímala jako dobrodružství. Mým rodičům už bylo kolem 40, ale byli velice otužilí a zdatní, díky židovskému mládežnickému hnutí Techelet lavan, kde se i seznámili, a táta navíc i díky pěti letům v nově zakládaném kibucu v tehdejší Palestině. Také mne vedli k tomu, abych neřukala a byla samostatná a schopná něco vydržet. Dokud to šlo, chodili jsme na výlety, v létě v zimě, já vždycky se svým ruksáčkem. A tak jsem se těšila, že do Terezína zase ponesu svůj ruksáček a dokonce pojedu vlakem. Z našeho moderního teplého a pohodlného bytu nás vyhodili už dřív a žižkovský byt, kde jsme poslední dobou bydleli, jsem stejně neměla moc ráda. Bydleli jsme v jednom bytě s cizími lidmi, byla tam zima a málo světla, nikde žádní kamarádi, dlouho jsme se v přeplněném bytě motali mezi připravenými zavazadly. A poslední noc doma? Rodiče chystali poslední věci na odjezd, a snad abych se jim nepletla do cesty, mi dovolili – poprvé a naposled – abych si vzala tužky a kreslila na zeď, kde a co mi napadne. No to už bylo něco!!!

Než jsem šla spát, byla zeď plná roztočivých panáků....

Cesta

Ráno jsem si navlékla, co se jen na mne vešlo, popadla ruksáček a vydali jsme se do Radiopaláce. Z pobytu v něm si pamatuji hlavně, že tam byla zima, průvan a nekonečné fronty u páchnoucích záchodků. Cožpak to dítě dokáže tak dlouho udržet, když si vzpomene na poslední chvíli? Naštěstí byl v mém ruksáčku i malý nočníček, někde v rohu máma roztáhla svůj kabát, abych se za něj schovala, (strašně jsem se styděla), takže to dopadlo dobře.

Brzy se tam vytvořila menší parta dětí, běhali jsme po baráku, navzájem jsme si ukazovali a půjčovali své hračky a byli docela v pohodě.

Z vlaku si pamatuji jen to, že když jsme projížděli Sedlec u Prahy, ukazovala mi máma z okna velikého slona, v němž byla restaurace, a slíbila, že až se vrátíme, tak se tam půjdeme podívat. (Zvláštní – jak propastný rozdíl v této větě je mezi „až“ a „když“).

Michaela Vidláková na sněmu TI v roce 2006

Příjezd

Šli jsme pěšky z Bohušovic, přišli do šlojsky, tam byly natažené provazy, podél nichž postupovala fronta, kde probíhala prohlídka zavazadel. Najednou jsem viděla, že táta je už za provazem a nenápadně na mne mrkl. Tak jsem popostrčila náš kufr pod provazem a proklouzla za ním a sklídila za to od něj velkou pochvalu, že jsem bystrá holčička. Tím se totiž kufr s našimi nejdůležitějšími věcmi vyhnul kontrole. Táta už tam měl i loďák s dekami a svou brašnu s náradím. Myslím, že by byl spíš oželel teplý svetr než svou dřevorubeckou sekeru. Jak se tam ocitla máma, to už nevím.

Pak si zas vzpomínám, že táta s někým u stolku o něčem mluvil a pak mě požádal, abych z ruksáčku vyndala svou jedinou hračku, kterou jsem si do Terezína vzala – svého dřevěného pejska Pluta, kterého mi vyrobil k pátým narozeninám. Potom, co ho vyhodili z místa technického vedoucího v kožešnické továrně, pracoval totiž v dřevařské dílně. Někomu Pluta ukázal, pak jsme šli dál a řekl jen: „Máme to dobrý.“

Později vždycky vyprávěl, že Pluto pro nás znamenal vstupenku do Terezína, právě totiž potřebovali zručné řemeslníky. Jinak nám hrozilo, že půjdeme nejbližším transportem, jak se říkalo „na východ“...

Začátky

Všechno ostatní jsou už jen jednotlivé vzpomínky, hlavně na to, co bylo nějak mimořádné: Příchod do *Kinderheimu* mezi ostřílené „mazáky“, kteří měli své místo na kavalcí, zatím co já měla v první době na noc jen dvě k sobě sražené modré lavičky, na nichž se přes den sedělo, jedlo, vyučovalo.

Šesté narozeniny pár dní po příjezdu, kdy mě rodiče v *Heimu* navštívili, a že se spolu půjdeme projít kolem bloku. Venku byla už tma (byl prosinec) a mrzlo. Oblékla jsem si svůj teplý kabát, přes něj mi máma dala širokou vlněnou šálu – a já: „... ale mně už je dneska šest, já chci mít na kabátku hvězdu!“ „To hned dnes nemusíš, stačí zítra, stejně je tma, nikdo neví, že je ti šest a beztak máš přes kabát šálu,“ vysvětlovala máma. „Ale já ji chci, už mi patří!!!“ Nezbylo než ji přišít.

Kamarádi. Konečně zase kamarádi po měsících, kdy se mi v Praze děti v okolí musely vyhýbat. Společenství. Táta mi mockrát vyprávěl o kibucu, a tak jsem se života v kolektivu nebála. A „betrojerky“ byly leckdy mírnější než přísná máma. I když jsem se ráno moc ráda ve studené vodě do půl těla neumývala.

Terezínka. Strašný průjem, nestálo vůbec za to odcházet ze záchodu. Jenže záchodů bylo málo a pořád někdo bušil

Dřevěný pejsek Pluto, který s Míšou všechno přežil

„Dělej, dělej“. Celé noci, které jsem zesláblá, vyčerpaná, nevyspalá strávila vsedě na nočníku vedle kavalce, slabá tak, že jsem neměla už ani sílu se stydět.

Za nějaký čas jsem ale dostala horečky, strašně zle mi bylo, přišel lékař, nějak se mu to nelíbilo. V noci pro mne přišli dva muži, zabalili mě do deky, položili na nosítka a nesli mě někam zatemněným městem, nade mnou jasné nebe plné hvězd, nosítka se houpala, studený vzduch příjemně ochlazoval horečkou rozpálené tváře. Přistála jsem v dětské infekční nemocnici, v malém domě u Magdeburských kasáren, adresa Q 217, jejímž šéflékařem byl MUDr. Schaffa. Měla jsem tyfus, spálu a spalničky. Všechno dohromady.

Co bylo nej...

Nejsmutnější: Když jsem chodila v poledne fasovat oběd a podél fronty chodili staří, smutní, do sebe schoulení hladoví Židé, hlavně ti z Německa, a každého se ptali, s jiskřičkou doufání v očích: „Nehmen Sie ihre Suppe?“ Sedmileté dítě, taky ne moc najedené, v tu chvíli plně soucitu, vidí ty oči. (Vzpomene na babičku a dědu – snad jsou někde v Polsku, třeba mají taky hlad, slituje se někdo nad nimi a dá jim něco k snědku?) A tak dítě se své polévky vzdá, dokonce i té své nejoblíbenější, *Linsensatzsuppe*, vezme od stařečka či stařenky otřískanou misku a vyfasuje do ní svou polévku. Ty vděčné oči toho jednoho jediného – ale ty zklamane, ještě smutnější oči těch ostatních.

Největší strach: Ne ze smrti. Tomu jsem ještě tak moc nerozuměla. I když kolem mě obcházela. Strach jsem měla tehdy, když všichni šli do Bohušovické kotliny,

a já byla ještě v nemocnici. Zůstala tam s námi jedna sestra, sama těžko skrývala strach, co bude s jejím mužem, který tam musel jít. A já se bála, jestli mi někam neodvezou rodiče, jestli se odtamtud vrátí, nikdo nevěděl, co bude. Strach tehdy nepřemohla ani výjimečná dávka játrové paštiky k obědu. Rodiče sice ke mně na návštěvu do infekční marodky nesměli, ale pod oknem jsem je přece jen viděla. Uvidím je ještě?

Nejlepší jídlo: Samozřejmě buchta s krémem, s tím hnědým čímsi z kávové náhražky s bílými vločkami margarínu. A pak taky, když z nafialovělých vařených krup, které mi nechutnaly ani trochu, udělala máma jakýmsi zázrakem karbanátky. To ty kroupy umlela na mlýnku nalezeném kdesi v haraburdí na půdě, kde jsme tehdy spolu přebývaly, smíchala je s ustrouhaným sušeným chlebem (ještě z domova), struhadlo vyrobil táta z kusu plechu, v němž hřebíkem prorazil díry s ostrými kraji, a na ušetřeném margarínu u mužských v mansardě usmažila na bubínku v ešusu karbanátky. Mňam! (Jak by mi asi chutnaly dnes???)

Nejzábavnější: Kupodivu ne Brundibár, i když se mi líbil, ani Broučci, kteří se mi líbili ještě víc pro tu magickou scénu, v níž víly tančily kolem Broučka blouznícího v horečkách. Nejzábavnější to bylo v nemocnici, když už mi bylo trochu líp a já vlezla do pokoje ke klukům, byli tam čtyři a bylo jim asi patnáct, a k Jirkovi, toho jsem z nich měla nejradši, jsem vklouzla u nohou pod deku. Vedli klukovské řeči a zpívali písničky. České, některé hebrejské a hlavně nemravné. Těm jsem sice vůbec nerozuměla, ale bedlivě jsem si je zapamatovala. Po letech ve škole, když

už jsem dobře věděla, co zpívám, jsem pak platila za vrcholného experta v uvedeném žánru.

Anebo když při vizitě jsme se svému – všemi milovanému - brněnskému doktorovi Brunkovi Mandlovi poschovávali do „betrolí“ (zatočených dek) a on nás jako by hledal a při tom nás lechtal. Kdo vydrží nejdýl nevypísknout?

Nejlepší kamarád: Štěpka Sommer, syn klavíristky Alice Sommerové-Herzové. Hrál taky v Brundibáru vrabčáka. Drobný kluk, ale největší, nejdovazněnější rošťák. Táta mi z bedýnky od margarínu udělal cosi jako sáňky, vepředu zaoblil rohy a pobil plechovými pásky. My, děti z *Tagesheimu*, jsme se na nich vozily na čtyřmetrovém kopečku u šancí. Jenže Štěpka měl odkudsi opravdické sáňky. A čtyřmetrový kopeček mu nestačil – a tak se rozhodl sjet po strmých zmrzlých schodech. Skončil s nosem rozbitým o strom, plný krve. Pro mne byl ovšem hrdina. Po válce se s matkou vystěhovali, žili v Izraeli, stal se z něj violoncellový virtuos, později vyučoval v Londýně a koncertoval po světě. Setkali jsme se až po mnoha letech, ale cítili jsme, že jsme stejní kamarádi jako tenkrát v Terezíně.

Nejzahanbenější: Psal se podzim 1944. Skoro všichni zbylí muži odcházejí z Terezína s transporty. Panuje stíněná nálada. Stojím ve frontě na jídlo, ale najednou vznikla nějaká strkanice, a já byla vřdycky dost rváč, často jsem se prala s kluky, a tak i tentokrát, ani nevím, o co šlo, jsem si nechtěla nechat něco líbit. A v tu chvíli mě nějaké starší děvče okřiklo: „Co se pereš, copak ty nemáš tatínka v transportu?“ No, tehdy jsem ho ještě v transportu neměla. Ale strašně jsem se zastyděla. A nedokážu definovat proč, jestli proto, že se peru, když ostatní mají táty v transportu, nebo proto, že můj táta v transportu nebyl.

Největší štěstí: Táta se přece jen do transportu dostal. Máma – že se chce i se mnou taky přihlásit. Jenže prozíravý, opatrný táta jí to vymluvil s tím, že právě kvůli mně nesmí jít do neznáma, říká se přece, že „nichts besseres kommt nach“. Když už v kasárnách čekal s transportem na odvoz, strhla se vichřice a poškodila jakousi veledůležitou střechu. *Lágrfyrer* Rahm přikázal okamžitou opravu. Na *Bauhofu* zůstal jediný parták, a ten se bránil, že sám to nemůže opravit, i dostal povolení si z transportu vypůjčit 3 tesaře. Táta se dobrovolně hlásil. „Blázne,“ říkali mu, „proč si tady radši neodpočineš, kdovíco nás kde čeká, škoda sil.“ Ale táta, to prý by potrestali jejich partáka, že nesplnil rozkaz. Tak tři muži šli opravovat. A než střechu spravili, ►

transport odjel. Bylo to 28. října 1944. Poslední transport do Auschwitzu. Že to bylo opravdu největší štěstí, jsme se dozvěděli až později.

Nejvíc o morálce: Tehdy už jsme bydleli společně, táta, máma a já, v jednom kumbálku s malým bubínkem. Jednou jsem viděla, jak někde skládali do sklepa brambory. Přišla jsem blíž a spatřila opodál obrovskou zakutálenou bramboru. To bude něco, to si pochutnáme! Celou velikou bramboru! A tak, jak už si dítě čutá po cestě do kamínků nebo kaštanů, začala jsem si nenápadně čutat do brambory. A když jsem ji odkopala do bezpečné vzdálenosti, sehnula jsem se, jako bych si zavazovala botu. Měla jsem tepláky, dole na gumu, rychle jsem bramboru vsunula do nohavice. Přinesla jsem ji domů a vítězně podávala rodičům, že nesu něco na přílepšenou. Jak mně ale táta vynadal! Jeho dcera krade?! Když ukradnu bramboru, tak to přece znamená, že jiní dostanou o to míň k obědu! Nebytí toho, že bylo nebezpečnější jít ji vrátit, určitě bych ji byla musela odnést zpět.

Nejhorší noční můra: V dubnu 1945 přijel do Terezína vlak. Samozřejmě, když se něco dělo, nesměly u toho děti chybět. *Ghettowache* nás odháněla, že tam jedou nemocní. Ale přece jen jsme je zahlédli: Kostry potažené kůží, v pruhoovaných hadrech, které na nich visely, i zpozzdáli byly vidět vytřeštěné oči ve vychrtlých obličejích, sami ani nemohli chodit, vždycky dva muži je podpírali a pomáhali jim do vrat, některé vynášeli.

Transporty smrti. Táta doma prohodil, že se pokusí zjistit, jestli mezi nimi není Franci, jeho bratr, můj milovaný strejda Franci. Dala jsem se do usedavého pláče: „Nechci, já nechci.“ „Proč nechceš, aby se Franci vrátil?“ „Nechci, aby takhle strašně vypadal.“ Franci mezi nimi nebyl. Už nikdy nebyl.

Míša v roce 1942 ...

Ale já ještě dlouho v noci ze sna křičela. **Nejradostnější pocit:** Osvobození. Konec války. Pojedeme domů. Ale ještě ne, ještě je karanténa. Několik žen pak chodilo dobrovolně pracovat do zelinářské zahrady, kde začínala první sklizeň čerstvé zeleniny. Jak dlouho jsme ji nejedli? Pár dětí, kamarádů synka jedné z těch zahradnic, chodilo s sebou. Trochu pracovat, třeba sundávat rohože z pařenišť nebo je zase roztahovat, zalévat záhony, v obřích sudech doplňovat vodu na přehřátí (tam jsme se vždycky i vycachtali). Za odměnu jsme pak dostali hlávku salátu, kedlubnu

... a v současnosti

nebo pár ředkviček. A navíc, poprvé po měsících ve zdech ghetta zas trochu venku, hráli jsme si a váleli se v trávě. Najednou jel poblíž mladý rudoarmějec na koni. Mávali jsme mu, a on, snad pochopil, kdo jsme, přijel k nám a vzal jedno dítě po druhém před sebe do sedla a projel se s každým po louce.

Zelená tráva, modré nebe, kvetoucí stromy, v povzdáli hory, vítr, který ovívá tváře, a pocit bezpečí a ochrany v silných pažích vojáka. Tak pro mne vypadá pocit svobody.

Michaela Vidláková

Veršiky, které si Židé říkali ještě před deportací. Zveřejňujeme jako ilustraci postupného vývoje zákazů a nařízení a také jako ilustraci všudypřítomného humoru, i tam, kde k němu rozhodně nebyl důvod.

Co se smí a nesmí

*Dnes je jasno už všem lidem,
kdo je árijcem, kdo židem,
neboť žida poznáš vždy
podle černo-žluté hvězdy.
Chceš-li beztrestně tu žít
musíš na paměti mít,
vždy po osmé hodině
věnovat se rodině,
pracovati jako dělník,
neposlouchat ani Mělník,
vyučovat doma děti,*

*nakupovat od tří do pěti.
nemít šperky, česnek, víno,
domy, byty, gramofony,
kožich, lyže, telefony,
vepřové, cibuli, sýry,
aparáty a klavíry,
jízdni kola, barometry,
ponožky a teplé svetry,
drůbež, mýdlo na holení,
marmelády ni kouření,
vůdčí listy, lihoviny,
časopisy a noviny,
bonbony neb psací stroje,
teplé spodky ani dvoje,
obchody, pole a doly,
akcie, továrny, dvory,
sardinky, ovoce, ryby,
možná, že tu něco chybí.
Je těch věcí ještě víc,
nekupuj si raděj nic.
Navykni si chodit pěšky,
ať prší nebo je hezky,*

*nemáš jezdit v rychlíku
tramvaji neb taxíku,
ať jsou sebevětší svody
nechoď nikdy do hospody,
na nábreží, výstaviště,
do parku, na koupaliště,
na poštu a na perony,
k Meinlovi, na stadiony,
do kostela, do herny,
na záchodek veřejný.
S penězi buď mazaný,
měj vždy účet vázaný,
zanechej nepěkné zvyky
s árijci pěstovat styky.
Přijmi také rady mou,
neměj holku služebnou.
Zdalipak víš,
co také míti smíš?
Můžeš mít jeden jak druhý
tři kufry a popruhy,
s těmi smíš se naparovat,
s těmi smíš i emigrovat.*

Stalo se před časem

Očekáváme zahájení bohoslužby ve Staronové synagoze, slušně zaplněné, a stojíme přibližně uprostřed na pravé straně. Jsme ve velké většině starší ročníky, které pamatují období

1. republiky. Mezi námi je však jedna žena stejného věku a říká: „Zde se chci modlit, i když jsem tu mezi muži.

Když mě mohly žrát stejné vši v Osvětimi Březince v BIIb jako naše muže, mohu se s nimi také modlit.“ Před zahájením bohoslužby k nám přichází pan rabín a posílá paní C. do ženského oddělení. Ta mu stručně říká, co již víme, a pan rabín odchází beze slova. Za minutu je však na místě p. Ing. Grünberger (nedávno zesnulý) a daleko důrazněji vyháňá paní C. z mužského hájemství. Tentokrát jsou argumenty respektovány, a co horšího: Bývalí osvětimští vězni mlčí, i když se jim zdá, že právě po osvětimských zkušenostech by přece právě židovské ženy, zejména židovské maminky, měly stát na nejčestnějších místech a blízoučko tóry.

Paní C. byla do hloubi duše ponižena a opustila synagogu. To v rámci platných ustanovení halachy, které jsme ještě nepřekonalí. Polila mě červeň, zastyděl jsem se, neboť jsem neřekl ani slovo na obranu své spoluvězeňkyně z Březinky a neučinil tak ani nikdo ze skupinky nejbližší stojících. Mysleli si to, co já? Bohoslužba začala, synagoga byla plná. Několik let před touto událostí, tj. 8. března 2003, jsem měl čest vzpomenout na šest milionů našich dětí, žen a mužů vyvražděných Němci za 2. světové války. Vzpomínka se konala ve Vysoké synagoze. Hovořil jsem tehdy o židovské mamince, která nesla nejvyšší míru utrpení, nesla všechnu bolest světa, nesouc své robátko, vedouc svého školáčka, svou ztepilou dívenku na nekonečné cestě na smrt. Jak je utěšila? Co jim řekla? Jak unesla tíhu toho strašlivého dne a dnů, jež předcházely?

Připomeňme si alespoň stručně něco z historie tzv. „Rodinného tábora“. Vznikl v Birkenau – Březince jako součást koncentračního tábora Osvětim. Dne 8. září 1943 sem deportovali Němci z ghettá Terezín 5 000 vězňů. Šlo většinou o rodiny s dětmi, k nimž přibýlo dalších 5 000 vězňů z Terezína 18. a 21. prosince 1943. Tábor BIIb byl tak naplněn 10 tisíci židovských obyvatel, kteří zde živořili v barácích pro muže a pro ženy. Hlad se stal rychle nejvyšším pánem všech. Soupeřily s ním jen

vši. Ani miliony těchto bílých trapičů, ani nemoci, beznaděj, zima a stání na apelech nejvyššího pána nepřemohly. Hlad hlodal i v duších. Lámal charakter, bolel bez přestání a nejrychleji ukončoval životy vězňů. Mnozí v těchto podmínkách propadali zoufalství, jiní byli pouze opatrní, některé však neopustila čínorodost. Postarali se o zřízení dětského bloku (baráku), v němž ulehčila řádka mladých opatrovníků a opatrovníc život dětem v lágru. Zvláštní pozornost však zasluhuje rozdíl v jednání mužů a žen. Ze ženského do mužské ruky putoval krajíček chleba, kousek tuňinu, trocha polévky nebo slupka od brambor. Naše maminky, manželky, sestry je dávaly a my je hltavě jedli. Přiděly potravin byly ovšem pro muže a ženy stejné. To se dělo při vědomí toho, co nás čeká, ale čemu jsme nevěřili. Vždyť proč by nás nechali Němci žít, když jsme viděli kolejiště, na něž přijížděly v únoru, březnu a dubnu roku 1944 téměř denně transporty z Maďarska a z Podkarpatské Rusi a každý vychrlil 2 500 až 5 000 lidí, kteří se nodažili příštích 48 hodin. Na opačné straně našeho lágru dnem i nocí stoupal kouř z krematorií a hořely plameny spalovacích jam. Naše myšlení bylo však pouze výsledkem našich přání: tj. žít. Vždyť naděje umírá poslední. Víra v zázrak, který potká právě nás?

Krutě jsme byli poučeni 8. března 1944. Naplnilo se 180 dní pobytu zářijového transportu. V BIIb jejich naděje na život skončila. Většina poslala předtím lístek o 30 slovech. Mnozí napsali přátelům do Terezína. Ani sebelépe kamuflovaná sdělení však nepověděla terezínským, co se děje v Birkenau. Také oni byli vedeni svými přáními, jak porozumět tomu, jestliže někdo napsal, že se zde sešel s dávno zesnulým příbuzným, že to znamená: Birkenau je smrt.

V lágru BIIb zbylo tak cca 4 500 vězňů z obou prosincových transportů (18. a 21. prosince 1943) teď už důkladně poučených o svém osudu. V květnu 1944 se tábor opět rozrostl. Z Terezína sem bylo deportováno 7 500 vězňů, z nichž mnozí teprve zde pochopili, co jim bylo na začátku roku napsáno.

Richard Svoboda

24. června 1944 se naplnilo našich 180 dní a k překvapení všech se konaly skutečné selekce práce schopných žen a mužů. Nahý vězeň předstoupil před lagerführera Hösse, řekl svůj věk a povolání, a byl v kladném případě zapsán do seznamu. Selekcce se opakovala 30. června 1944 a považovali jsme ji za trik k udržení klidu a byli jsme překvapeni, že jsme skutečně odjeli na práci do Německa.

V táboře velká část žen ve věku 18–45 let (podmínka účasti na selekci) měla děti. Naše židovské maminky však svá robátka, své školáčky, své ztepilé dívenky neopustily. Šly s nimi dobrovolně na smrt, aby jim usnadnily poslední dny a okamžiky. Rodinný tábor byl po odjezdu pracovních transportů ve dnech 7. – 11. července 1944 vyvražděn.

My zde připomínáme obětavost a hrdinství našich žen a maminek a nikdo je jistě již nebude „umísťovat“ a oddělovat v synagoze. Kolik mužů se může pochlubit obětavostí našich žen a hrdinstvím našich maminek?

Bude naše obec ponížovat své ženy ještě celý rok 5678 a bránit jim používat oddělení synagogy, jež se jim líbí? Jsou zde ještě ty, které žraly stejné vši jako nás. Je to otázka pro členy židovských obcí, netýká se našich duchovních, kteří nemají oprávnění měnit některá ustanovení.

Program naléhavé pomoci pro přeživší (HSEAP)

Terezínská iniciativa má i na příští rok přislíbený Grant od Claims Conference na *Program naléhavé pomoci (Holocaust Survivors Emergency Assistance Program – HSEAP)*.

Podle podmínek Claims Conference jsou tyto finanční prostředky určeny na pomoc přeživším, kteří se bez vlastního zavinění dostali do obtížné a finančně těžko řešitelné životní situace. Pomoc může být poskytnuta lidem, kteří mají např. zdravotní problémy (musí platit velmi drahé léky, lékařské zákroky, zdravotní pomůcky nehrazené zdravotní pojišťovnou), nepředvídané velké výdaje spojené s bydlením, jsou osamělí, mají nízký důchod a musí si platit za různé služby atp.

Žádosti o tuto pomoc posuzuje *Poradní výbor programu naléhavé pomoci*, který jsme před několika lety ustavili podle požadavků Claims Conference, a který žádosti projednává a podle možností vyřizuje v souladu s pravidly stanovenými CC.

Žádost o příspěvek posílejte na adresu: **Terezínská iniciativa, Maiselova 18, 110 00 Praha 1**. Aby mohla Vaše žádost být skutečně zodpovědně posouzena a abychom Vám mohli vystavit darovací smlouvu, uveďte v žádosti laskavě tyto údaje:

Jméno a příjmení

Celé datum narození

Přesnou adresu a telefonní číslo

Druh perzekuce:

- a) **u bývalých vězňů:** jména koncentračních táborů, resp. ghatt, a od kdy do kdy věznění trvalo,
- b) **u ukryvaných dětí:** místo ukryvání a od kdy do kdy trvalo,
- c) **u nucené emigrace:** kam, kdy k ní došlo, do kdy trvala.

Výši důchodu (bez příspěvku od Claims Conference, bez příplatků k důchodu ve výši 2500 Kč a bez příplatku za měsíce věznění)

Stručné vylíčení rodinné situace

Důvod žádosti a kopie dokladů o zaplacení.

Pokud sami potřebujete pomoc, neostýchejte se a podejte si žádost. Upozorněte na tuto možnost i ostatní, kterých se to může týkat.

Dagmar Lieblová
předsedkyně TI a Poradního výboru

V Izraeli jako v rodině

Božena Guttmannová

Když jsem byla poprvé v Izraeli a četla si někde v kuchyni noviny, přešla kolem mne kamarádka mých vnuček, jako bych byla vzduch. (Později mi došlo, proč říkali známí, jak dobře jsou naše holky vychované – ony totiž zdravily.)

A propos autobusy. Autobusové zastávky nejsou v Izraeli jediným místem, kde lze nastoupit. Žasla jsem nad ochotou řidičů, kteří cestou zastavovali každému, kdo kývl nebo stál na chodníku se symbolicky sepjatýma rukama. Samozřejmě mimo zastávku.

Když kolem půlnoci (kdy vlastně ti Izraelci spí?) zazvonila sousedka, aby si vypůjčila stůl, protože jim právě přišla početnější nečekaná návštěva, žasla jsem. Naši mne uklidnili – oni prý také chodí, když něco potřebují, to je běžné.

Syn mi vyprávěl, jak ho zpočátku štal spolupracovník (z bývalého Sovětského svazu), kterého T., když už se vzmožil na auto, vozil do práce. Sedl si do auta a ani nepozdravil, a za chvíli se začal bavit třeba o fotbale.

V obchodě mne fascinovala prodavačka s mobilem u ucha, když si volnou rukou přisunula vybrané triko a vrátila drobné, aniž hovor jen na vteřinu přerušila.

Když jsem si šla do obchodu vybrat z negativů snímky ke kopírování a paní trochu odsunula mastný papír se salámem, aby bylo kam negativy položit, jen jsem se potichu zachvěla.

Nesmím nezapomenout na to, jak si naše kočka přinesla od sousedů přes zahradu oddělenou plotem smažený řízek. Sou-

sedé nám o tom ani neřekli.

Když si po všech těchto zkušenostech v místnosti rabinátu sedl neznámý Izraelec beze slova k mému počítači, rychle jsem poznámku o *chucpe* spolkla.

Zážitkem bylo pro mne nakupování v obchodech s oděvy a obuví. Většinou mladé prodavačky se samozřejmě vymění několikrát už zakoupené stěvíce, protože po poradě se stejně starou zákaznicí uznají, že se k ní ty třetí lépe hodí. Podobné to bylo i v obchodě s oděvy. Prodávající dívky se zájmem radí, vybírají a zkoušejí. Vypadá to spíš jako porada mezi kamarádkami. Pak jsem si řekla, že je to asi proto, že mají všechny, prodávající i kupující, za sebou 24 měsíců v uniformě.

Na závěr?

Obdiv k celé té izraelské rodině.

O nemožnosti vyjádřit hodnotu promarněného času v penězích aneb opojení vlastními slovy

V roce 2002 jsem jel s početnou skupinou členů významné celosvětové organizace, jimž by nikomu ani nenapadlo upřít označení V.I.P. s ohledem na hodnotu jejich nemovitostí a výši bankovních kont do Osvětimi a Březinky, aby na autentickém místě vyslechli autentické svědectví. Ve skupině byli příslušníci různých národností a náboženství, muži i ženy, značné procento byli židé.

Zájezd byl pečlivě předem připraven a naplánován až do organizačních podrobností, s ohledem na společenské postavení a movitost účastníků.

Před vstupem do bývalého koncentračního tábora Osvětimi I nás očekával současný ředitel Památníku Osvětim s uvítacím proslovem. Letmo se dotkl hrůz, které se odehrávaly v bývalém koncentračním táboře Osvětim I a vyhlazovacím táboře Osvětim II (Březince), a seznámil hosty obšírně se svízeli přeměny těchto lágrů v Památník Osvětim, s jeho významem pro polské dějiny, s návštěvností a s plány do budoucna.

Rozdělili jsme se na skupinky po osmi a každé se ujala polská průvodkyně. Mohu tedy popsat jenom to, co nám objasnila ta naše, ale jsem si jist, že tomu bylo ve všech skupinách stejně či obdobně.

Podrobně se zabývala osudem polské inteligence za holocaustu (zajímajícím ji přednostně a návštěvníky spíš okrajově) a krátce osudem židů (zajímajícím ji spíš okrajově a návštěvníky přednostně).

Přesunuli jsme se do Březinky a účastníci zájezdu absolvovali kupodivu bez reptání pěšky celou trasu podél kolejí až k mohutnému pomníku, ačkoli běžně jedou v limuzínách několik mil, aby se dostali na místo, k němuž lze dojít pěšky tak po čtvrtině míle.

U pomníku už stál připravený mikrofon pro můj projev. „Máš na to pět minut,“ upozornil mě vedoucí zájezdu, „pak musíme do autobusu a na letiště, kde nás čeká speciál do Berlína.“

Lze v pěti minutách vyjádřit sedmiměsíční utrpení a hrůzy Březinky? Nelze. A tak jsem proslovil cosi (klišé) o fanatismu, nenávisti a zlobě a o lidské solidaritě, přátelství a lásce, zasazených do kulis největšího vyhlazovacího tábora. Řadu žen to dojalo k slzám a mně v páté minutě selhal hlas.

I v Berlíně byl připraven podrobně rozpracovaný program, autokarová okružní jízda, návštěva památek, vybraná jídla v zajímavých restauracích a přepychové ubytování. A také návštěva Židovského muzea. „Máte na to deset minut,“ řekl nám vedoucí zájezdu. Slovy deset!!!

O čtyři roky později jsem jel počtvrté přednášet do finských škol a církevních komunit o holocaustu. Pekka, přítel a organizátor a občas i tlumočnick v jedné osobě, mě dovezl do školy vzdálené dost přes sto kilometrů, což je ve Finsku s ohledem na rozlohu vlastně krátká vzdálenost.

Přivítal nás ředitel školy. Dle mých zkušeností zatím jediný pedagog, který nehovořil a nerozuměl anglicky. Pekka proto zastával od začátku funkci tlumočnicka z finštiny do angličtiny a naopak. Pan ředitel nás také seznámil s učitelem dějepisu a učitelkou náboženství a jakési mravní či občanské výuky.

„Omlouvám se a je mi to opravdu hrozně líto,“ sdělil nám ředitel školy, „ale shodou okolností se nám dnes kryjí tři pro školu významné události: přednáška pana P. S. o holocaustu, zahájení symposia o ... (zapomněl jsem o čem) a vzácná návštěva pana biskupa z Oulu. Přednáška pana P. S. byla původně plánována ve školní aule od 10.00 do 11.40. Na 10.15 je však rovněž aula zamluvena pro zmíněné symposium a naše škola je hrdá na to, že byla vybrána jako místo konání. V 10.30 pronese pan biskup z Oulu v tělocvičně školy svůj projev k žákům a učitelům. Na projev pana biskupa jste zároveň srdečně zváni. A tohle všechno dohromady má za následek, že pan P. S. bude mít na svou přednášku o holocaustu jenom 15 minut. Ani nedovedu vyjádřit, jak strašně mi to je líto, protože žáci se na projev pana P. S. velmi těšili a připravili si i pár otázek. Upřímně lituji, že se nám nepodaří dodržet původní plán.“

Pár minut před desátou jsme odešli do auly zkontrolovat mikrofon. O desáté se přiloudali první žáci a pomalu se trousili do auly. Usadili se a nedlouho po desáté si vzal mikrofon pan ředitel: „Vítám vás, žáci, a vítám i vás, milí kolegové, na plánovanou přednášku pana P. S. o holocaustu. Představuji vám pana P. S., který ... (a následovaly informace o mé osobě, které obvykle uvádím sám). Máte možná jednu z posledních příležitostí vyslechnout osobní příběh kohosi, kdo se vrátil z pekla koncentračních a vyhlazovacích táborů, protože atd. Je mi velice líto, že pan P. S. musí zkrátit svou přednášku na pouhých patnáct minut, protože v 10.15 musíme aulu vyklidit pro symposium o ..., jehož uspořádáním byla naše škola poctěna. Kdyby měl pan P. S. na svou přednášku a na vaše dotazy jako obvykle dvě vyučovací hodiny, jistě by vám pověděl mnoho nesmírně zajímavého o svém krutém osudu, ale okolnosti nám to nedovolují, čehož upřímně lituji.“

Koukal jsem na velké hodiny na zdi auly a na pohybující se ručičky. Velká, aspoň se mi tak zdálo, pádila, jako by neměla předem nastavenou neměnnou rychlost a pokoušela se o rekord ve sprintu. „Tak už mám na přednášku jen osm minut,“ ujasnil jsem si v duchu. „Ba ne, už jen něco málo přes sedm.“

U otevřeného vchodu do auly se už začali stavět do řady účastníci symposia.

A pan ředitel se vracel znovu a znovu ke zjištění, jaká je to škoda, že nemám na přednášku obvyklý nutný čas, a jak mu to je líto. A litoval a litoval a ukrajoval a ukrajoval z chudinsky mně vytvořeného časového prostoru a čas uplýval a uplýval.

Přesně v 10.15 jsme se prodrali kolem čekajících účastníků symposia a vydali se k tělocvičně. Cestou nám pan ředitel poděkoval za projev a tlumočení a prozradil nám, že hluboce lituje a že ho mrzí, že ...

Podařilo se mi zapamatovat si z finštiny jen hrstku výrazů, ale na tři jen tak nezapomenu: Valitan (Je mi líto), Valitettavasti (Bohužel) a Olen pahoillami (To mě mrzí).

Moje druhá pětiminutová přednáška o holocaustu.

INFORMACE – VZKAZY – VÝZVY – PROSBY

K poznámce Arnošta Lederera v minulém čísle časopisu, str. 17

Jak jsme to byli stvořeni? Plni předsudků a nenávisti! Mám přítele nežida (jaký přečin mít nežidovského přítele), který, když se mluví o situaci na Středním východě, říká „od židů bych něco očekával, od těch druhých ne“. Mám také přítele žida, profesora medicíny, vysoce kultivovaného člověka (autor idiomu „ani ryba ani rak“ se dostal do dobré společnosti), který mě peskuje, že jsem zveřejnil článek o tom, jak mě ortodoxní žid v Osvětimi udal německému nežidovskému mistrovi, že nevyřábím předepsaný počet kusů, a tento německý mistr mě opomenul předat esesákům. Tedy žiji. Autor jmenovaného idiomu je tedy plný zloby, když tvrdí, že se „necítím být ani židem ani křesťanem, leč jen pokřtěným židem. To je ovšem pokroucený citát, můj text zní: *podle okolí* jsem „pokřtěnej žid“. Jinde píše, že se cítím být „prostě člověkem“. Dodávám, bez puncu. To se nesluší? A pokud jde o **občasně** ničemnosti Izraele, uznávám, že jsem to měl zpřesnit slovy „některých Izraelců“ nebo „některých skupin Izraelců“, snad mě však omlouvá, že jinde tvrdím, že Izrael je jedinou demokratickou zemí v celém regionu. Co se týká těch „ničemností“, jak by pan Lederer nazval prodej zbraní zkorumpovaným vražedným diktátorům a jihoamerickým handlířům s drogami, zbytečné arogantní ponižování Palestinců na přechodech, přerušování dodávek životních potřeb civilní populaci a obecně kontraproduktivnímu postoji ve snaze o mír. Na různých shromážděních si stále stěžujeme, že je světu náš osud lhostejný; zajímáme se snad my o osud perzekvovaných lidských bytostí v různých koutech světa? Během dlouhého, často únavného života jsem došel k přesvědčení, že nejsme ani lepší ani horší než ostatní. Na jedovaté řádky v TI 40 jsem neměl v úmyslu reagovat; činím tak pod nátlakem své, původem **izraelské**, manželky.

Tom Luke

✧ ✧ ✧

Přátelé!

Vždy se potěším při četbě našeho časopisu. Děkuji, že mi ho posíláte.

Zuzka Podmelová

✧ ✧ ✧

Vážení čtenáři,

každé nové číslo Tereziánské iniciativy si můžete přečíst i na webu, případně si je vytisknout na adrese:

<http://www.terezinstudies.cz/cz2/TI/newsletter/newsletter>

Náš čtenář MUDr. I. Gach doporučuje, aby nám napsali zájemci, zejména ze zahraničí, kteří chtějí časopis Tereziánská iniciativa přijímat elektronickou poštou místo běžnou poštou.

✧ ✧ ✧

Dva dopisy. Jeden jsme poštou dostali, druhý jsme poslali.

ZÁKLADNÍ ŠKOLA TYRŠOVA
 TYRŠOVA 977, 684 01 SLAVKOV U BRNA, TEL.: 05 - 44 22 11 13, 44 22 15 95
 ŠKOLA S PŘÁVNÍ SUBJEKTIVITOU • IČO: 46270949

Tereziánská iniciativa
Praha

Slavkov u Brna 6. června 2007

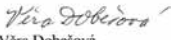
Vážení přátelé,
naše škola se již několik let účastní jednodenních vzdělávacích seminářů v Památníku Terezín.

Usílujeme o to, aby se žáci, než opustí naši školu, s problematikou holocaustu seznámili a uvědomili si, že duch rasismu, xenofobie a kolektivní nenávisti z našeho světa nevymizel, a proto by neměli být ani v dnešní době lhostejní k jakémukoliv pronásledování menšinové skupiny obyvatel.

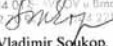
O holocaustu učíme v hodinách dějepisu, občanské výchovy i českého jazyka, využíváme materiál, který jsme získali ve vzdělávacím oddělení Památníku Terezín. Snažíme se, aby se děti seznámily také s osudy slavkovských židovských rodin, proto jsme se v minulosti podíleli na překladu publikace Slavkovští Židé. S dětmi jsme před dvěma lety připravili dramatické pásmo o osudech poslední žijící židovské občanky v našem městě. Navázali jsme rovněž kontakty s přáteli v anglickém Nottinghamu, kde uchovávají jeden ze svitků slavkovské tóry.

Citíme jako svou povinnost vyjádřit Vám poděkování za to, že nám poskytnete nemalou finanční dotaci na zorganizování každoročních vzdělávacích seminářů v Terezíně. Velmi si toho vážíme a chceme Vás ujistit, že naši žáci také – svědčí o tom jejich postřehy, které napsali bezprostředně po návratu z Terezína, a také úvahy na téma holocaust.

Se srdečným pozdravem

 Věra Dobešová,
učitelka

ZÁKLADNÍ ŠKOLA
 T. 977 3
 684 01 Slavkov u Brna
 IČO: 462 709 49

 Vladimír Soukopp,
ředitel školy

TEREZIÁNSKÁ INICIATIVA - MEZINÁRODNÍ TEREZIÁNSKÉ SDRUŽENÍ
TEREZIN INITIATIVE - INTERNATIONAL TEREZIN ASSOCIATION
THERESIENSTÄDTER INITIATIVE - INTERNATIONALE THERESIENSTADT-VEREINIGUNG

---

110 00 Praha 1, Maiselova 18 • Tel/fax (+420)222310681 • E-mail: terezinsainiciativa@gmail.cz • www.terezinstudies.cz
 IČO: 14868393

MUDr. Pavel Bém
 Primátor hl. města Prahy
 Mariánské nám. 2
 110 00 Praha 1

Praha 2. 10. 2007

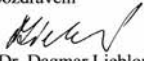
Vážený pane primátore,

Tereziánská iniciativa je v České republice největším sdružením bývalých židovských vězňů nacistických koncentračních táborů a ghet. Obrácíme se na Vás v obavách o bezpečnost svou a všech občanů.

Magistrát Hlavního města Prahy zřejmě nepoučen tragickou minulostí miliónů obětí zvrácené ideologie dává svým povolením možnost pochodu neonacistických organizací ulicemi Starého Města.

Protestujeme proti tomuto pochodu a sdělujeme, že 10. listopadu 2007 přijdeme do míst pražských židovských památek, abychom připomněli Křišťálovou noc a její důsledky. Učiníme všechno pro to, abychom svůj postoj dali jasně najevo.

S pozdravem

 PhDr. Dagmar Lieblová
 předsedkyně Tereziánské iniciativy

VÝROČNÍ ZPRÁVA HISTORICKÉ SKUPINY OSVĚTIM

Historická skupina Osvětim, která působí při Sdružení osvobozených politických vězňů a pozůstalých byla v roce 2007 aktivní. O Historické skupině Osvětim se často mluvilo, a to zejména díky putovní výstavě s názvem „*Místa utrpení, smrti a hrdinství*“, kterou HS Osvětim instalovala. O výstavu je zájem, informace o historii koncentračních táborů shlédlo na osmnácti místech České republiky již 17 tisíc návštěvníků. O zdárný chod putovní výstavy se stará sestra Zárubová a bratr Auerbach.

Rok 2007 začal jako již každoročně vzpomínkou na 27. ledna 1945 – osvobození koncentračního a vyhlazovacího tábora Osvětim. Slavnostní shromáždění se uskutečnilo v Senátu ČR a bylo zorganizováno Federací židovských obcí v České republice a Nadačním fondem pro oběti holocaustu. Pozvání přijal i viceprezident Mezinárodního osvětimského výboru (IAK) bratr Christoph Heubner (Německo), který promluvil na setkání i na následující tiskové konferenci, která byla některými médii přenášena přímým přenosem. Slavnostního setkání se zúčastnili nejen členové HS Osvětim, ale také ostatní přeživší holocaustu a politická reprezentace, včetně předsedy vlády ČR pana Mirka Topolánka. Jednání se zúčastnila též sestra Anděla Dvořáková, předsedkyně ČSBS. Dík za tuto perfektní organizaci patří člence HS Osvětim, sestře Malé, ředitelce Nadačního fondu obětem holocaustu a paní Mgr. A. Ortenové ze sekretariátu Federace židovských obcí v České republice.

V květnu roku 2007 se bratr Kolmer, bratr Salomonovič, sestra Literová a sestra Malá zúčastnili zasedání Valného shromáždění Mezinárodního osvětimského komitétu, které probíhalo v Osvětimi. Noví členové byli s radostí přijati, taktéž byl přijat Nadační fond obětem holocaustu. Prezident IAK byl potěšen přítomností sestry Literové a Malé, které zde zastupovaly mladou generaci. Bratr Kolmer přednesl zprávu HS Osvětim, která byla velice kladně hodnocena. Bratr Kolmer byl zvolen do funkce viceprezidenta na další funkční období. Prezident IAK Noah Flug (Izrael) a výkonný viceprezident Christoph Heubner (Německo) zůstávají ve svých funkcích.

Na sklonku měsíce května se několik členů HS Osvětim připojilo k zájezdu do KT Osvětim, který pořádala sestra Marta Kottová pro středoškolské a vysokoškolské studenty. Zájezd byl hrazen z velké části SOPVP, studenti si této možnosti velmi vážili a poděkovali formou článku, který byl poslán na SOPVP a uveřejněn v Národním osvobození.

Dne 19. července 2007 členy HS Osvětim a mnoho dalších přátel velmi zarmoutila smutná zpráva o úmrtí dlouholetého předsedy HS Osvětim bratra Roberta Barteka. V srpnu nás však potěšila zpráva sestry Marty Malé, které se narodil krásný chlapeček Davídek.

Mezi neaktivnější členy, jako již každoročně, patří bratr Adolf Burger, jehož životní příběh byl podle jeho knihy *Ďáblova dílna* zfilmován Německo-rakouskou společností. Celovečerní film „*Padělatel*“ byl oceněn na mnoha filmových festivalech. Bratru Burgrovi tak k jeho rozsáhlé činnosti s mládeží při besedách přibyla ještě povinnost zúčastňovat se premiér v různých státech světa, a tak náš člen mimo jiné navštívil Japonsko, Velkou Británii atd. Svou statistiku uskutečněných besed dovedl do neuvěřitelného čísla – 86 000 studentů již vyslechlo příběh bratra Burgra! Bratr Burger vydává také osvětimský Zpravodaj, v roce 2007 to byla 3 čísla.

Sestra Kottová také nepolevila ve svých aktivitách s mládeží, čehož si všichni velmi cení. Sestra Kottová uskutečnila 16 besed se studenty na školách, zúčastnila se sedmi zájezdů do Terezína, kde studenty prováděla. Jako vedoucí zájezdu jela do Osvětimi se skupinou studentů v květnu 2007. Doprovází školu s Brundibárem po zájezdech – například Brémy. Zúčastnila se zahájení výstavy ve Vyškově, Jilemnicí a Chotěboři. Sestra Kottová svou přítomností v Třebíči na tryzně a Šamajim stále dokazuje, že je plná energie, kterou umí rozdávat, a o tom svědčí i krásné děkovné dopisy od dětí, kterým vyprávěla svůj příběh.

Bratr Kolmer uskutečnil 14 besed v německých školách – v okolí Frankfurtu

nad Mohanem a Oldenburgu. Přednášel o česko-německých vztazích za 2. světové války a vyprávěl svůj příběh pro Německé válečné námořnictvo. A v neposlední řadě reprezentuje HS Osvětim na Mezinárodních setkání. Třikrát do roka se zúčastňuje jako viceprezident zasedání Mezinárodního osvětimského komitétu, kde přednáší zprávu o činnosti HS Osvětim.

Nový předseda HS Osvětim, bratr Salomonovič je také velice aktivní. Se sestrou Bezdíčkovou navštěvují pravidelně německé školy. Nadace Brücke/Most – Stiftung se sídlem v Drážďanech usiluje o vzájemné kontakty mezi českými a německými občany prostřednictvím nejrůznějších kulturních akcí. Bratr Salomonovič a sestra Bezdíčková právě toto jejich poslání plní a několikrát do roka navštěvují německé školy a hovoří s dětmi o tragických událostech 2. světové války.

Ostatní členové HS Osvětim se snaží v rámci jejich sil co nejvíce připomínat hrozné události, které se odehrávaly ve vyhlazovacím táboře Osvětim. Zúčastňují se vernisáží putovní výstavy a chodí do škol podělit se o své vzpomínky.

Mladší členky HS Osvětim se snaží maximálně přežít podporovat a usnadnit práci, která se stala jejich posláním.

Ve dnech 16. 12. až 19. 12. 2007 se připravuje schůze prezidia IAK v Jeruzalémě, jejíž průběh tato zpráva nepodchycuje, neboť byla koncipována před touto schůzí.

Doufejme, že i v příštím roce nám všem bude sloužit zdraví a bude se dařit zachovávat odkaz odboje, přeživších a zemřelých v koncentračních táborech. Uděláme pro to maximum.

Gabriela Literová

V září roku 2007 byl zvolen nový výbor HS Osvětim ve složení:

Předseda: Michal Salomonovič
Koordinátorka činnosti: Gabriela Literová
Místopředsedové: Marta Kottová
 Felix Kolmer
 Adolf Burger

Členové výboru s pověřením za úseky práce HS Osvětim:

Olga Zárubová – *pověřena péčí o chod putovní výstavy*
 Asaf Auerbach – *pověřený péčí o chod putovní výstavy*
 Petr Žák – *tiskový mluvčí*
 Tomáš Kraus – *pověřený stykem s FŽO*
 Marta Malá – *pověřena stykem s NFOH*
 Čeněk Růžička – *pověřený stykem s Romskými organizacemi*

Členové výboru:

Erika Bezdíčková
 Doris Broulová
 Dáša Juráňová
 Eva Lišková
 Helena Polláková
 Tereza Šromová

Na památku židovských občanů z Boskovic

Na jaře 2007 odhalili členové Klubu přátel Boskovic pamětní desku obětem deportace židovských spoluobčanů z Boskovic do koncentračních táborů. Stalo se tak při příležitosti 65. výročí odsunu.

O této události nám napsali Ilja Melkus a Jiří Bušina.

Vzpomněli jsme na osudné dny 14. a 15. 3. 1942, kdy bylo násilně vystěhováno z Boskovic veškeré židovské obyvatelstvo. Vzpomeňme však ještě jedno datum a to 15. března 1939. Po tomto dni, kdy po odtržení Slovenského štátu vtrhla po Mnichovském diktátu na území, okleštěné o pohraniční oblasti, do Čech a na Moravu německá armáda a byl zřízen Protektorát Čechy a Morava, začaly tragické dny pro všechny občany a jako první to pocítili občané židovského náboženství. A toho 15. března 1939 přišli němečtí vojáci i do Boskovic. A již za několik měsíců začali organizovat první zatýkání a začaly protižidovské perzekuce. V dubnu 1939 bylo první zatýkání osob, v září pak zatýkání pokračovalo, tehdy na základě seznamu gestapa bylo na tehdejší okrese Boskovice zatčeno 18 osob a byli uvězněni do koncentračního tábora Dachau jako rukojmí.

Po zřízení Protektorátu Čechy a Morava začaly vycházet nejrůznější vyhlášky a nařízení, které židovskému obyvatelstvu něco příkazovaly nebo zakazovaly. Již od 15. března 1939 to byl zákaz židovským advokátům vykonávat advokátskou činnost, 17. března 1939 zákaz výkonu lékařské praxe lékařům neárijského původu v nemocnicích. 21. června 1939 vyšlo nařízení říšského protektora týkající se zabavení židovského majetku a v tomto nařízení je také poprvé stanoveno, kdo má být považován za Žida.

Začátkem roku 1940 byl sepsán a evidován veškerý židovský majetek, do židovských firem byli určeni správci, většinou německé národnosti. Malé obchůdky a živnosti byly zrušeny úplně.

Do důsledku byla současně prováděna arizace. Občané museli svými osobními doklady, jako např. křestními listy, prokazovat, že nejsou Židé.

Nařízením ze dne 2. března 1940 se nařizovalo Židům, aby do 14 dnů uložili všechny svoje cennosti do bankovní úschovy, pod kontrolu německých úřadů.

Před tím již také museli odevzdat své rozhlasové přijímače.

V roce 1941 byly Židům odebrány šicí stroje. Byly jim zabaveny lyže a kožešinové oblečení, které byly odeslány německým vojákům na východní frontu.

A ponižování židovských občanů pokračovalo. Občanské legitimace Židů musely být označeny písmenem J. Židé nesměli měnit svá bydliště a bez povolení se z místa bydliště nesměli vzdalovat. A tak byli Židé postupně vyloučeni z veřejného a hospodářského života. Arijské podniky je nesměly zaměstnávat, byl jim zakázán přístup do všech veřejných a společenských místností, do obchodů směli chodit jen v určenou dobu. Židovské děti byly vyloučeny ze všech stupňů škol a se svými „arijskými“ kamarády se nesměly stýkat. Nesměli užívat rychlíky, v osobních vlacích byl pro ně vyhrazen poslední vagón. Byly jim odebrány telefony a telefonní automaty nesměli používat. Měli omezený příděl potravin, některé potraviny jako maso a tuky nedostávali vůbec. Židovským občanům nebyly vydávány poukazy na oblečení a obuv.

Od 1. září 1941 musel každý Žid nosit podle policejního nařízení říšského protektora tzv. Davidovu hvězdu. Bez šesticípé židovské hvězdy velikosti dlaně a s černým nápisem JUDE, nesměl se žádný Žid od šestnácti let ukázat na veřejnosti. A takto označeným Židům bylo zakázáno chodit i po chodnicích. A všichni Židé bydlící mimo Židovskou čtvrť museli se vystěhovat ze svých domů do Židovské čtvrti, která již byla v té době přeplněna židovskými běženci z Rakouska, pohraničí a ze Slovenska.

Nejhorší a všemi obávané nařízení přišlo 10. března 1942. Správa židovské náboženské obce obdržela příkaz připravit do 15. března 1942 hromadný transport všech boskovických Židů k odjezdu do Brna. Zprávy o životě v Terezíně a o transportech do koncentračních táborů v Polsku sice občas pronikly až k židovským občanům, ale všechno dění kolem bylo tajné. Přesto tušili, že je nečeká nic dobrého. A tak došlo k úplnému vystěhování všech Židů z Boskovic 15. března 1942, a to je osudný den, který si nyní připomínáme.

V městské kronice je o této události zápis, který byl do kroniky zapsán až dodatečně po osvobození.

14. a 15. březen byly pro boskovické Židy dny kritickými. Museli se za dozoru policie do 10 hodin dostavit na nádraží, kde byl pro ně připraven vlak. Každý si směl vzít zavazadlo do 50 kg. Před odchodem z domova, kde museli zanechat všechno bytové zařízení a všechny majetek, říkali prý odbavujícím strážníkům: „Dobře nám to tu hlídáte, ať nám zůstane vše zachováno, až se vrátíme.“ Dopoledne byli vyhoštěni nejen boskovičtí příslušníci, ale i Židé z okolí, kteří byli loňského léta natlačeni do židovské čtvrti města, kam se museli nastěhovat z městských ulic i z okolních obcí. Byli velmi stěsnáni, při nedostatku hygienických opatření nesplnily se obavy před vznikem a rozšířením nakažli-

vých nemocí. Židé nesměli vycházet na ulici po 20. hodině, v zimě po 18. hod. Také pobyt mimo město jim byl zakázán. Před odchodem někteří předpovídali: „Nás vystěhují nyní, později dojde řada i na vás, Čechy.“ Bylo sice v městě ponecháno několik židovských dělníků, k odklizení nábytku, který z opuštěných židovských bytů skládali do templu, aby okupanti věděli, co si mohou rozebrat. Vystěhovanci později napsali známým, že byli převezeni do Vratislavi, ženy většinou do Terezína. Zavazadla jim byla odebrána již v Brně.

Pro každého člověka je těžké opustit místa, která jsou nám drahá. Kde máme všechno, kde známe každý kamínek na cestičkách kudy denně procházíme. Kde máme přátele, vzpomínky na prožité chvíle našeho života. A tito lidé odcházeli, nevěděli kam. V posledních chvílích před deportací zašli pak ještě na židovský hřbitov. Naposledy položili na obrubníky hrobů stébla trávy zatížené kamínky jako poslední pozdrav svým předkům.

Byli odvezeni toho osudného dne do Brna, kde byli shromážděni ve škole na Merhautově ulici. Zde je také umístěna pamětní deska, připomínající tyto osudné dny. Zde museli všichni odevzdat hotovost, doklady a museli podepsat mnoho dokumentů, které si ani nemohli přečíst. Tady dostal každý transportní číslo, které musel nosit zavěšené na krku. Zde přestali být lidmi, byli jen číslo. Zde také zemřeli první z transportovaných.

18. března v noci byl z Brna sestaven transport pod označením Ac, který dorazil 19. března do Terezína. Tady jim byly odňaty další věci, prakticky všechno, čím se na cestu z domova vybavili pro těžký život v Terezíně. V nelidských podmínkách tady umírali další z boskovických Židů. Z Terezína pak následovaly další transporty do Polska, kde je čekala jen těžká práce, hlad a smrt.

Z Boskovic údajně 15. března odešlo transportem 458 osob. Seznam všech z transportu je v synagoze. A jejich budoucnost byla nejistá. Nevěděli kam jdou. My dnes víme, že šli na smrt. Chvěli se strachem, vždyť s nimi šly i jejich děti. Ty malé děti nikomu neublížily, nic nezavinily, vždyť se teprve rozhlížely po světě. A již tak maličké poznaly zlo, hrozné zlo, které na nich bylo spácháno, místo toho, aby si hrály, učily se a byly šťastné.

Boskovický rodák Jaroslav Koutný v knížce *Boskovice – můj Betlém* vzpomíná také na své židovské kamarády Fricka, Roberta, Karla, Maxe. Píše: „Čekali jsme Vás a nikdo nepřišel. Nikdo se nevrátil. Nikde ani památka, že zde kdysi žilo a dýchalo 500 lidí židovského vyznání, kteří ještě mohli být, ale nejsou.“

(Vypsáno z knihy J. Bránského *Osud Židů z Boskovic a bývalého okresu Boskovického 1939–1945*.)

Cesta deníku Petra Ginze po světě

Chava Pressburger

S velkým zájmem vždy pročítávám časopis Tereziánská iniciativa. Nacházím v něm hodně informací, o kterých bych se jinde nedozvěděla, a též zajímavý postoj k tereziánské minulosti, která se od dnešního světa stále víc a víc vzdaluje.

Mám trochu špatné svědomí, že jsem ani obci ani Tereziánské iniciativě nikdy nereferovala o cestě deníku mého bratra Petra Ginze po světě, k níž nemálo přispěl pan Jiří Kotouč, jeden ze zakladatelů Tereziánské iniciativy, a paní Rút Křížková, kteří uveřejněním knihy „Je mojí vlastní hradba ghetta“ upozornili na osobnost Petra Ginze. Také Jad Vašem má na tom všem velkou zásluhu.

Prvního února roku 2003, v den Petrových narozenin, ztroskotal raketoplán Columbia a s ním i kresba Petra Ginze – „Pohled na Zeměkouli z Měsíce“ -, kterou izraelskému astronautovi Ilanovi Ramonovi dal Jad Vašem s sebou jako symbol. Brzy poté se na Jad Vašem obrátil neznámý český občan se sdělením, že se v jeho rukou nachází deník Petra Ginze.

Až za rok, na jaře 2004, se deník vrátil po šedesáti letech zpátky ke mně. Nechci mluvit o podrobnostech událostí během toho roku. Mohlo by se o tom hodně psát, ale důležitý je vlastně jen konec. A to, že deníky přešly do mých rukou a začátkem roku 2005 vyšlo české vydání deníku mého bratra v nakladatelství Trigon v Praze. Kniha vyšla přibližně ve stejné době, kdy Česká pošta vydala pamětní známku Petra Ginze.

Jsem vděčna panu dr. Pavlátovi, který mě povzbudil při odstartování českého vydání a sám napsal také úvod, jenž výstižně vysvětluje období, za něž byl deník psán. Úvod byl přeložen takřka do všech cizojazyčných vydání. Dodnes byl deník přeložen do dvanácti jazyků a v současné době je překládán do šesti dalších. Anglický překlad vyšel zvlášť v Anglii a ve Spojených státech. V holandském, anglickém a americkém vydání je přidán úvod slavného amerického židovského spisovatele Jonathana Safran Foera a v Německu spisovatelky Miriam Pressler, která napsala také úvod k deníku Anny Frankové.

Několik slov k podstatě Deníku. Obsahuje zápisy dvou let mladého česko-židovského chlapce v Praze, až do dne, kdy podle norimberských zákonů, týkajících se dětí z tzv. smíšených manželství, ho rodiče, když mu bylo čtrnáct let, museli odezdat nacistům.

Deník je doplněn ukázkami z Petrovy literární a výtvarné činnosti v Terezíně, mými vysvětlivkami a poukázáním na nacistické pozadí událostí. Proto jsem dala knize název „Deník mého bratra“.

Považovala jsem za důležité přidat informaci pro dnešní čtenáře a snad zdůraznit to, co je dnes jasné, ale co tehdy nebylo jasné Petrovi, ani nikomu jinému: Že jsme byli všichni odsouzeni na smrt. Že nacisté plánovali zavraždit všechny Židy až do posledního a že se jim to podařilo jenom na 90 %. Nikdo z těch, kteří zpívali Brundibára, organizovali život v Terezíně, dělali sionistickou anebo jinou činnost, si nedovedli představit, co je čeká. Petr, když už je povolán do Terezína, píše, že tatínek odhaduje, že to potrvá několik týdnů, ale on si myslí, že víc. Přidat toto pozadí deníku bylo důležité, protože právě proto je Petrův deník zajímavý a dostává určitý dokumentární význam.

Deník byl přijat světovými médii široce a pozitivně, je často přirovnáván k Deníku Anny Frankové. Obširné články byly v nespočetných novinách a časopisech, v rozhlase, od Lidových novin, Dnes a Práva po New York Times, El Pais ve Španělsku, Neue Zürcher Zeitung, Frankfurter Allgemeine, The Guardian, Newsweek, London Times a Jewish Chronicle. Mám časopisy v různých jazycích, dokonce i z Japonska, kde kniha byla také přeložena.

Obzvlášť se těším, že tento rok vyjde v Izraeli hebrejský překlad. Toto vydání je pro mne z mnoha důvodů velmi důležité.

Chtěla bych zdůraznit zvlášť pozitivní, zdařilou a často intenzivní činnost Českých kulturních center a vyslanectví v různých místech světa, aby upozornila veřejnost na Petrův deník. Byla jsem na uvedení knihy pozvána do Bruselu, Berlína, Mnichova, Barcelony, Madridu, a tam všude České centrum, často za přítomnosti českého velvyslance, pořádalo uvedení knihy za veliké účasti obecnosti a médií.

Chtěla bych ještě vzpomenout na událost, která na mne zapůsobila obzvlášť

silně. Byl to vzpomínkový večer, který byl původně uspořádán Českým kulturním centrem v Brémách v Německu a v Praze v divadle Minor v květnu tohoto roku. Kantátu In Memoriam Petr Ginz, kterou k tomuto účelu složil brémský skladatel Stefan Reiss pod heslem „Jsem stále s vámi“, zazpíval Jugendchor z Brém spolu s českým Dismanovým dětským souborem, doprovázen studentským orchestrem. Dirigent byl pan Stefan Reiss. Byl to krásný a dojemný večer. Velmi jsem litovala, že tam nebyl nikdo z jakékoliv židovské instituce, a jediní z židovského prostředí, se kterými jsem se tam setkala, byla paní Helga Hošková a pan profesor Jiří Franěk s manželkou.

A nakonec ještě malé osobní zamyšlení. Šoa obsahuje 6,000.000 neobyčejných osudů. Část přeživších popsala svoje zážitky plné utrpení, nelidskosti, někdy hrdinství, lásky a nenávisti. Je velké množství knih, uveřejněných i neuveřejněných, které napsali nedávno lidé často ještě narychlo, než zemřeli. Mezi šesti miliony osudů se ale můžeme zabývat vždy jen

Na fotografiích diriguje hudební skladatel Stefan Reiss německý Jugendchor a český Dismanův dětský pěvecký soubor se studentským orchestrem při provedení kantáty In Memoriam Petra Ginze v divadle Minor v Praze 16. května 2007

jedním osudem. Myslím, že Petrův osud a jeho postava oslovuje mnohé. Spisovatel a novinář Stanislav Motl tvrdí, že Petr hovoří k mladým, protože zůstal mladým navždy. Pěkně to vyjádřila po přečtení knihy autorka z New Yorku, paní Elaine R. Weinberg. Cituji z jejího dopisu, který mi poslala, v originále:

...You had such a happy family life and Petr was such a „funny, mischievous boy“. His writings were of a keen observer waiting to touch humanity with his art, wit, and keen observations. The unfairness of it all is too much to bear. I hope that „Petr's Diary“ becomes part of the curriculum in schools throughout America to teach us the lesson of what hatred and indifference can do. I feel I don't have the words to express what I feel. Perhaps just tears...

Marný povzdech zapšklého dědka *aneb* SOS rodného jazyka

Nedávno se ke mně dostal zprostředkovaně výrok současného novináře o žargonu některých dnešních politiků, žurnalistů a moderátorů, pronesený v soukromé společnosti. Výrok silně sarkastický, neboť tento novinář svůj rodný jazyk dobře ovládá. Výrok zprostředkovaný, takže má citace nebude zcela přesná, ale rozhodně v jeho „duchu“: „Už jen pár kantorů v penzi a hrstka zapšklých dědků se pozastavuje nad bledým stavem našeho jazyka v ústních a písemných projevech některých našich politiků, žurnalistů a moderátorů, a při tom nejsou sami *cool* ani *in*.“

Takže (v uvedeném zmrzačeném pojetí) *chodíc* po Praze a *čtouce* různé nápisy a *vízvy*, hrůzou trnu.

Opravy provádíme do *třech* týdnů.

Ochutnejte *naší picu*.

Otevřeno *deně mimo sobot a nedělí*.

V tom tropickém horku procházka *nepadá do úvahy*.

I na cestě životem se může člověk ocitnout na rozcestí a rozhodnout se mezi *dvěmi* možnostmi. (Pokud ne dokonce mezi *dvěma* možnostmi, neboť možnost je přece rodu ženského.)

Z města vede krásná *alej kaštanů*. (Kdysi to byla kaštanová alej.)

Řečník zmínil jen *zásadní principy*.

Utrpení bylo nejen *tělesné a fyzické*, nýbrž i *duševní a mentální*. (Autor si je zřejmě dobře vědom *propastného* rozdílu mezi tělesným a fyzickým a duševním a mentálním.)

Nepojízdné auto bylo odstaveno. (To by v *neočeštině* nikdo neřekl. Použil by zcela určitě pozůstatku socialistického slangu: „*Bylo provedeno odstavení nepojízdného auta*.“)

Dětství prožil v ovzduší *autority otce a shovívavosti matky*. (Je možné, že by někoho dokonce napadlo říci „otcovské autority“, ale silně pochybuji, že by někomu z popravčích českého jazyka došlo, že existuje výraz „matčina shovívavost“.)

Možná, že by policie vyšetřila víc trestných činů, kdyby po pachatelích pátrala, místo aby *prováděla pátrání*.

Zlepšete si *svoji angličtinu!* (Správné upozornění, aby nikoho nenapadlo zaplatit si nákladný kurz, pravidelně docházet a přitom zlepšovat angličtinu někomu úplně jinému.)

Žádáme žáky, aby upozornili *jejich* rodiče, že schůzka rodičů s třídními učiteli/učitelkami se koná dne ... (Nevím, kolik cizích rodičů na schůzku přišlo, a oč účinnější by bylo upozornit vlastní rodiče.)

Předseda vyjmenoval všechny přednosti *jeho* strany. (Jak je důležité znát volební program opozice!)

Běžným jevem je, že autoři uvedených (a jiných) hrůz sice vědí o stupňování přídavných jmen, ale nepoužívají ho u těch, u nichž to je gramaticky správné, ale u oněch, jež jsou sama superlativem. Takže: *dobry, vic dobry, nejvic dobry* a naopak *maximální, maximálnější a nejmaximálnější*, *optimální, optimálnější a nejoptimálnější*.

Nejhlavnějším tématem festivalu je stáří.

Rakouský delegát měl *nejmaximálnější* požadavky na bezpečnost atomových elektráren.

XY dojel do cíle *nejprvnější vinou nejoptimálnějšího* seřízení *jeho* motoru a *nejmaximálnějšího* vynaložení *jeho* energetiky.

Řadu z uvedených výroků jsem skutečně četl či slyšel, jiná jsem si vymyslel naprosto „v duchu“ katů českého jazyka.

Netřeba zdůrazňovat, že patřím k zapšklým dědkům.

Vidím v duchu *mateřštinu* v podobě krásné *stepilé* ženy, jak sedí hluboce skloněna smutkem, *roníce* hořké slzy.

Kdybych byl diktátor a měl neomezenou moc, nařídil bych tělesné tresty pro hanobitele rodného jazyka. *Nejminimálnějším* trestem by byl pohlavek beze svědků, těžším (*více těžkým*) facka přede *dvěmi* svědky, *maximálnější* před spolupracovnicí celé kanceláře (pracovní čty, redakce) a totálním, *totálnějším a nejtotálnějším* trestem by byla facka před celým podnikem, organizací, institucí, vojenskou jednotkou, až po Poslaneckou sněmovnu a Senát Parlamentu České republiky.

Pavel Stránský, zapšklý dědek